

Bemærkninger over det danske Skriftsprog's histo-
riske Udvikling, med Hensyn paa dets nær-
værende Forhold,

af

C. Molbeck.

De danske Sproglærdes endnu manddomskraftige, Rector Hr. Etatsraad, Dr. phil.
og Rector S. N. J. Bloch, med Høiagtelse tilegnet af Forfatteren.

*Ciascuna cosa studia naturalmente alla sua conservazione; onde se 'l
Vulgare per se studiare potesse, studierebbe a quella; e quella sarebbe,
accoppiata se a più stabilità.*

DANTE ALLIGHIERI, *il Convito*. I. c. 13.

F o r o d.

Det vil være fornødent, forud at giøre Læseren opmærksom paa, hvad han i de følgende Blade ikke maa vente sig, nemlig ingen methodisk, fuldstændig Redegørelse for det danske Skriftsprog's Udvikling, men kun Bidrag til en saadan, eller spredte «Bemærkninger», nedskrevne i den Orden, hvori de frembød sig, og med den Frihed i Tankefølgen og Ytringens Overgange, som tildeels blev nødvendig ved idelige Afbrydelser under Arbejdet. Heller ikke kan dette have noget Krav paa at betragtes som udført, eller fuldført. Dertil befandtes Materien, fra den historiske Side, at være altfor rig og omfattende; særdeles da den heller ikke altid kunde eller skulde afhandles i didactisk No, men det paa en Maade gjaldt intet mindre, end en Polemik for Sprogets selvstændige Tilværelse og Retlighed. Skulde, i Hensyn hertil, Forsvaret findes utilstrækkelig, da vil Forfatteren mindst tage sig dette nær; siden han veed, at Sproget er en Magt, der kan varge for sig selv, og i sin store Gang giennem Slægter og Tidsalder ikke andser noget mindre, end Skolemestere eller Sprog-mestere, der ret egentlig ville mestre Sproget, og ligesom sætte hele Folket, der taler og skriver det, i Børneskole.

I øvrigt er det her kun Mening, der træder i aaben Kamp imod Mening, Ytring mod Ytring — om man vil, Idee imod Idee. Denne Strid er alvorlig, og hvor det behøves, skarp og uden silkebløde Dyd

i Udsagnet. Men ligesom her baade Forfatterens, og enhver anden Personlighed, maa forsvinde for Gienstandens Forhold: saaledes har det været hans Mening, at ikke engang Rayne behøve at fremtræde i en Strid af saadan Art. Det er heller ikke allene den Enkeltes Ytring — om den endog ved Lærdom vinder Anseelse og Betydning: det er et vist sygeligt Phænomen i vor hele nyeste Sproghistorie, som overhovedet maa komme til Omtale og modarbejdes. Jeg skulde snarere sige i vor Sproglæres Historie, og dens Forhold til Sproget selv; og dette maa endnu med nogle Forord berøres.

Det er bekendt nok, i det mindste for Bøghandlere og Bogkøbere, at den danske Grammatik-Literatur, dersom det alene kom an paa Hærens Antal, eller paa Skrifternes Tal, i Forhold til Folkemængden, vilde slaae enhver anden europæisk Literatur af Marken — maaskee endog saa den tydske, som dog er den, i hvis Spor vi træde, ogsaa i dette Stykke. En saadan Legion af Grammatikskrivere, som Tydskland i det 19de Aarhundrede kan fremvise, søger man forgiebes i England, Frankrige eller Italien; det er kun Danmark, (efterhaanden ogsaa Norge) hveri man omtrent i enhver offentlig og privat Skole vil have sin egen danske Grammatik. Dette viser i det mindste, at man fra Underviisningens Side gjerne vilde give Møderesmaalet et høit Sted i Ungdomsundannelsen. Det beviser i og for sig selv hverken at Skriftsproget og Literaturen i classisk Værd og Betydning er frettet ligesaa stærkt frem, som Skoleunderviisningen i Sproget; eller at den danske Sprogkundskab og Sproglære er stegen ligesaa høit i videnskabelig Betydning, som Grammatikerne i Antal. Hvad derimod er steget endnu høiere, er deres Forfatters, og Sproglærernes (ikke blot de Sproglæreres) Mening om Grammatikens Stilling til Sproget, om den forstes Nyudighed og Herredomme over det sidste. Da nu enhver tænkende Mand veed, at den positive Grammatik ikke er andet end et Referat om et vist Sprogs Betydning, Organisme og bestemte Former, og at Sproget er den levende Organisme selv, hvis Liv og Tilværelse bevæget og udfolder sig uadskilleligt fra det Folks historiske Liv, som er hin Organismes Aand: saa kunne vi spare os videre Velysning af den i vor Tid hos os vidt nok udbredte Illusion, der af en Referent vil gjøre en Regent. Den, der troer at Grammatiken kan beherske Sproget — eller at der gives andre Sproglove og Sprogforandringer, end dem, Sproget giver sig selv, og som Grammatiken nuomhunder neppe meer end en eller to Gange i et Aarhundrede behøvede at revidere og referere — tænker omtrent som den, der gik om med den Subbidning, at det var Historiestri-

veren, der maatte styre, bestemme og indrette den hele Række og Forbindelse af Begivenheder, hvorom han beretter i sin Fortælling.

En saadan grammatisk eller philologisk Illusion har vel ogsaa yttret sig hos enkelte Eldre; men den er hos Os især kommen op i det 19de Aarhundrede, og har bidraget meget til at forvirre Begreberne om Forholdet imellem et levende Skriftsprog, dets historiske Egenhed og Nødtigg-
hed, dets gjældende Sprogbrug og Sproglære: og de Love eller Forskrifter, man vil opstille efter grammatiske Systemer og Theorier. Forvirringen bliver heller ikke ved Theorien allene, men gaaer over i Praxis; saaledes at det i flere Henseender kan siges, at man har een Sproglære i Sproget selv, en anden i Grammatikeren. Disse dele sig i øvrigt i to Classer; den ene, yderst indskrænket i Tallet, indbefatter saadanne Skrifter, hvorved den danske Sprogvidenskab og positive Sprogkundskab virkelig er bragt videre frem; den anden, ulige mere talrig og vanskelig at tælle, udgjør en Legion af Skolebøger, der ikke have anden Betydning, end at de skulle tiene til Brug ved Underviisning i Modermåalet, og med Hensyn til dette Formaal kunne karakteriseres derved, at de korteste ofte ere de bedste og brugbarste. Dette staaer i nær Berøring med den danske Sproglæres, eller dens Formlæres store Simplicitet; hvilken medfører, at den egentlige Sprogkunst i vort Modermaal langt mere ligger i Syntaxen og Stil-læren, end i Formlæren. Det er imidlertid den sidste, som er de grammatiske Philologers rette Boldgade og Kirkehest. Det danske Sprog, der paa en mærkbarlig Maade har fulgt det engelske i sin nyere Organismes Dannelse, og giennem 6 til 7 hundrede Aar bestandig er skredet videre frem i at simplificere de grammatiske Former, og aflægge en efter den anden af deres ældre Bessaffenhed, er derved blevet, hvad man kalder, yderst fattigt i den hele Formbinding giennem alle Ordnes Classer, Tal, Grader og Stion. Nogle kunne ikke godt finde sig heri, og forsøge paa forskjellige Maader at bringe mere Stof ind i den danske Grammatik; den ene f. Ex. ved at tye til de gamle nordiske Former, og paa en Maade at ville lære os Dansk af den islandske Grammatik; den anden ved at gaae paa Spor efter sildigere Tidens Rudera og Fragmenter, og forsøge paa at udvide vor Sproglære ved at gjøre den historisk og periodisk; saaledes at vi faae ældre Dansk, gammelt Dansk, ældre Dansk— og altsaa i Følge heraf ogsaa nyere, nyt og nyeste Dansk.

Men det Virkelige er, at vi kun have eet Slags Dansk, som er det, den hele dannede Folkemængde taler i Midten af det 19de Aarhundrede, og som er brugt og bruges, i sin ædelste Skikkelse og rigeste Blyt, af det

danste og norske Føls fortrinligste Digtene og Profaisier. Det er saa langt fra, at vi endnu hos disse, hvad Sproget angaaer, spore nogen Alderdoms Affældighed, nogen Synken eller bensygnende Tilstand i det danske Sprog's rigere Udvikling, Kræfter og Skønhed — at vi tværtimod ikke alene see Literaturen endnu at blomstre under classiske Forfatterses Raabende og vedligeholdende Virken; men see, ved Siden af mindre ferdeed-agtige, men naturlige Ytringer af en endnu ikke udrunden Ungdomsalder, andre Phænomer, der tillige vidne om Literaturens og Sprogets endnu herskende ungdommelige Fylde og Udviklingskraft. For at sættes i Stand til et domme om disse Forhold hos os selv, er det temmeligt nødvendigt at kende Sprogets Gang hos andre Nationer og Literaturens Historie i Europa overhovedet. Vi kunne f. Ex. lære af den nederlandske, eller egentlig og rettere den hollandske Literaturhistorie, med hvor mærkværdig og agtværdig en national Standhaftighed og Selvsøvelse, et i Antal meget indskrænket Folk har havdet sit Sprog's Tilværelse og Selvstændighed; uden at laade det komme dertil, at det deelte Skiebne med den nærmest beslagtede Sprogart, den Plattyske.

Vi kunne videre lære af det os nærmest staaende, det svenske Sprog, hvorledes dette under en udbortes Skiebne, der har meget tilfaldes med den, vor Modermaal har havt, har seiret over flere ugunstige Indvirkninger, og ligesaa lidt er blevet overvældet af Germanismens, som af Gallicismens Modesyge. Begge kende vi alt for vel hos os selv; men vor Sprogshistorie lærer os ogsaa, at det danske Sprog dekuagtet staaer ved Siden af vore Naboers, erkendt og agtet blandt Europas Tungemaal, frit, selvstændigt, ubøiet under noget fremmed Nag, eller nogen smagfordærvende Trældom. Under saadanne Billaar, at ville enten føre det danske Sprog tilbage til en tidligere Periodes Former, snære dets endnu friske Ungdomskraft i Theoriens pedantiske Snørlov, eller indsmelte dets allerede anseelige, vel anlagte Skat og Eiendom, ser at siøbe det sammen med et andet Sprog, og saaledes tvinge begge Sprog fra deres naturlige Banner, ser af de to at giøre et tredie — dette er vel Alt kun Illusioner; men det er ikke altid oversflodigt, at man lader Sprogshistorie og Sprogphilosophie bidrage til at belyse dem. Det er i det mindste vist, at vor Literaturens Historie i ethvert Tilfælde kunde vinde ved, at det stete.

1. Det danske Skriftsprog, Organet for den Literatur, som endnu er, og saavidt man tør hente Slutningsgrunde af Sprogshistorien, vil blive fælles for den danske og norske Nation, maa betragtes som det nyeste af alle europæiske. Skriftsproget selv kan man dog kalde endel ældre, end Literaturen. Denne begynder egentlig først at udvikle sin Skikkelse med nogen Fuldstændighed fra Midten af det attende Aarhundrede; et dansk Skriftsprog var allerede til, skiondt indskrænket og uden Fylde, i det firtende¹. Det holdt sig, men

¹ De ovenfor meddelte historiske Sætninger, vort Sprog vedkommende, kunne behøve nogen nærmere Oplysning og Bestemmelse. Naar vi kalde det danske Skriftsprog, med dets Literatur, de nyeste i Europa, da er vel i sig selv den nye og gieldende tyske National-Literatur ikke betydeligt ældre end den danske; og omtrent det samme kan siges om den hollandske eller nederlandske. Men baade den høitydske og nedertydske Literatur have haft en rig Middelalder, i de frankiske, sva-bisk-alemanniske og neder-saxiske Idiomers Poesie og tidligere Prosa-værker. Skiondt ikke umiddelbart fortsatte og knyttede til den høitydske Sprogudvikling, vare hine ældre Elementer dog af stor Betydning og vigtig Indflydelse paa denne. — Hvad derimod England angaaer, da er det historiske Forhold noget anderledes. Dette Lands gamle (angelsaxiske) Tungemaal tabte sig vel i dets oprindelige grammatiske Former fra det 11te og 12te Aarhundrede; men dets om end ikke meget omfat- tende, dog ikke ubetydelige gamle Literatur, baade metrisk og pro- saisk, beholdt dog, især ved Annaler, Bibeloversættelser, Romiller, og andre opbyggelige Skrifter, en aldrig ganske afbrudt Forbindelse med den efterhaanden opkommende engelsk-normanniske Literatur, hvori latinist Ordstof smeltede sammen med den saxiske Sprogbygning. Denne engelske Middelalder-Literatur er af stor Vigtighed og Rigdom; ja den strækker sig uafbrudt ned i tidligere Aarhundrede; indtil den i det 15de ved Chaucer og en Mængde originale og oversatte Prosa-værker, i det 16de ved de ældre dramatiske Digtere, ved Kroniker og andre Folke-Skrifter, slutter sig til Spenser og Shakspeare og saaledes til den nyere Literatur. Det gielder derfor, især hvad England angaaer, ikke uden nogen Indskrænkning, hvad Raff har sagt, baade om Sprogene og om ældre Sprogværker: „The new and now living Gothic languages, German

under svage og lidet heldige Vilkaar, fortrykt og forarmet ved den lærde Literatur i det latinske Sprog, hvori ogsaa Danmark tog en ikke uberømmelig Deel i det 16de og 17de Seculum; det sluttede sig (allerede fra Luthers Tid) til den heitydske Sprog-Udvikling, ligesom tidligere til det nedertydske Tungemaal; men bevarede i hine Aarhundreder en stor Deel mere af dansk Eiendommelighed i Sprogdaannelse og i det mere indskrænkede Ordforraad, end da vort Skriftsprog, efter en betydelig Synken til barbarisk og pedantisk Sprogfordærvelse, hvori det omtrent holdt Skridt med Tydskland, begyndte at hæve sig, at udvoxe og forme sig til literair Udvikling. — Hvad her, i de almindeligste Grundtræk, med saa Ord er sagt, vil maaskee kunne finde nogen Oplysning og Bestyrkelse ved et eller andet practisk Exempel, som i det Følgende kan blive paaberaabt og fremstillet. Beviissteder af den Art ere ikke overflødige. Sproghistorien behandles undertiden temmelig vilkaarligt, eller saaledes, som om dens Kilder ikke vare til, fordi de for mange Læsere knap ere tilgængelige.

En saa sildig Literaturdaannelse kunde ikke være uden særegen og betydelig Indflydelse paa Skriftsproget. Her var hos os imod Midten af det 18de Aarhundrede, eller endnu før, intet Forhold imellem det Stof, som vi behøvede at optage og tilegne os af den europæiske aandelige og videnskabelige Cultur, for ikke at staae alt for langt tilbage for andre Nationer, og den Sprogdaannelse, der maatte til, for at forme og bearbejde dette Stof i Modersmaalet. Var dettes Bearbejdelse

and Dutch as well as English, of the Teutonic branch, and Danish and Swedish of the Scandinavian, may be dated from the time of Reformation, or from about the y. 1500; hvortil føies: at man neppe vil være i Stand til at læse noget, der er skrevet i et af disse Sprog, før hiin Epøke, ved Hielp af de nærværende Tungemaal, m. m. (Foreign Review, March 1830; og Rasks Samlede Afsandlinger. 1836. II S. 449.)

og Sprogets Berigelse ikke reent standset i det 17de Aarhundrede, saa havde det dog ikke holdt Skridt med den videnskabelige Cultur, som enkelte Lærde erhvervede ved at besøge fremmede Universiteter, og som de hjemme forplantede i latinske Skrifter; imedens det fra Midten af dette Aarhundrede blev Tonen, at Adelen og de Fornemme fra deres Udenlandsrejser mindre end tilforn hjembragte Kundskaber og hoiere Dannelse, men mere Ligeegyldighed og Ringeaagt for det forjæmte, fra meer end een Sphære fortrængte Modersmaal; ligesom nu overhovedet i Europa det franske Sprog efterhaanden afløste det latinske i alle diplomatiske Forhandlinger, saaledes blev det tillige det almindelige Hoffsprog, imedens ved det danske Hof, fra Frederik den Tredies Tid, Tydsk meer og mere blev et dagligt Omgangsprog²⁾, der naturligviis ogsaa fra Hoffet

²⁾ Historien af det tydske Sprogs Brug ved det danske Hof, af vore Konger, og i den fornemme Verden kunde fortjene en egen Bearbejdelse. I Korthed kan her bemærkes om Hoffet og de oidenborgske Konger, at man har en tidligere dansk Periode (under Hans og Christian II.) og en tidligere tydsk Periode (Frederik I. og Christian III.) Det Tydske, der ved Hoffet er blevet talt under og for Frederik I. (Erik af Pommern, Christoffer af Baiern og Christian I.) var naturligviis Platttydsk. Christian I. har neppe lært ordentlig Dansk, siden man endog oversatte den danske Rimekrønike for ham; suarere Erik af Pommern, som dog egentlig fik sin Opfostring i Danmark. Men under alle disse Konger, og medens de holstenske og andre indvandrende tydske Adelige holdt sig til det Platttydske, var Aristokratiet dansk i Sprog og Levemaade, og Folkedigtningen blomstrede netop i det 15de og 16de Aarhundrede blandt den danske Ridderskand, hos adelige Fruer og Jomfruer. — Ved Hoffet kom den sildigere danske Periode med Frederik II. og varede noget over 100 Aar. Allerede under Frederik III., der selv dog endnu var fuldkommen dansk, indvandrede det Høitydske med den lyneborgske Sophia Amalia. Under Christian V. fortydskedes Hoffet og Kongen selv, uagtet han dog skrev helst og mest paa Dansk, og uden Tvivl med sine danske Ministre, og med den grunddanske Oversecretair Wotb, har talt Landets Sprog. Den sildigere, eller høitydske Periode ved det danske Hof, varede altsaa ligesledes omtrent et Aarhundrede.

udbredte sig i mere udvidede Kredse til den adelige og fornemme Verden. Denne Trængselstid for det danske Sprog blev snart saa felelig, at Klager over dets forfæmte Brug og Dannelse tidligt nok (1674) lod endog der, hvor man mindst skulde vente det, fra Universitetets Lærestol, paa Latin, og af danske Lærde, som alvorligt beklagede hvad de selv fremfor Nogen vare kaldede til at raade Bod paa. Dette er et hidtil knap bemærket Phænomen i vor Literaturhistorie³⁾, som vel fortjener nærmere Berøring.

2. Det vil nu forekomme os besynderligt, at see en berømt Professor ved Kiøbenhavns Universitet anvende sin romerske Beltalenhed og Dialektik paa at bevise Nødvendigheden og Fordelen af at dyrke det Tungemaal, Naturen selv har givet Enhver, og det Fordærvelige i den Fordom, at Landets Sprog er ringere, end fremmede eller døde Sprog, som man først maa lære sig. Men det var endnu mere beklageligt, end besynderligt, at Rasmus Bartholin, (en af de sex lærde Brødre, Søner af Caspar Bartholin den Ældre) selv maatte afgive et practisk Beviis paa, at han ikke var i Stand til at efterleve, hvad han paa den eftertryffeligghe Maade søger at indskærpe Andre. Desuagtet maae vi finde det mærkelig nok, at han ved denne Leilighed ikke tænkte paa sig selv, og at han ligeledes kunde synes at glemme eller forbigaae, at han havde en yngre Broder Thomas Bartholin, der ved talrige latinske Bærker havde erhvervet sig og sit Familienavn en europæisk Navnfundighed, som den Tid ikke let kunde overgaaes,

Kongerne Frederik IV., Christian VI., Frederik V., og Christian VII. vare opdragne paa Lyds, og Dansk var dem som et fremmedt, tillært Sprog. Med 1772 og med Frederik VI. Opdragelse, begyndte atter Landets Sprog at blive Kongernes og Hoffets.

³⁾ V. Eyv i Fortalen til sin „Danske Sprogkunst“ (1685) nævner dog allerede „den ædle Dr. Erasmus Bartholinus“ og hans „herlige Tractat de studio linguæ Danicæ.“

og af hvis Glæde en betydelig Deel maatte falde paa hans Fædreland. Med Rasmus Bartholin, der efter Tidens Med- for ligeledes havde udgivet sine mathematiske, physiske, medicinske Skrifter og Afhandlinger paa Latin, har derfor ikke mindre levende følte hvad hans Landsmænd overhovedet maatte lide ved Savnet af læselige Skrifter i Landets Sprog. Han var uden Tvivl blandt det 17de Aarhundredes Lærde den første, om ikke den eneste, der baade fra det videnskabelige og folkelige Synspunkt, med academisk Lærdom talte Moders- maalets Sag, og søgte at bevise, at der burde skrives Bøger paa Dansk, saavel for at vænne Folk til Læsning, og derved modarbejde dorst og skadelig Lediggang, som for at udbrede nyttig Kundskab, Indsigt og Oplysning ogsaa hos de nærings- drivende Folkeklasser.

Han nævner til Exempel Agerbrug og techniske Konster som saadanne Gienstande, hvis Behandling i danske Skrifter vilde være velgiørende baade for dem, som deri maa søge deres Syssler og Erhvervsstilder, og for det hele Lands Velstand. Han, der selv havde anvendt ikke mindre end 10 Aar paa sine udenlandske Reiser og Studier, udvikler fra Patriotismens Standpunkt, hvorledes dog Alt hvad man søger at opnaae, fiende, lære, beskue og tilegne sig ved lange, majsommelige, undertiden farlige Reiser og Ophold i fremmede Laude, om- sider maae gaae ud paa, at anvende Frugterne deraf til Nytte for Fædrelandet; og at det ikke er nok at lære, hvad man i Videnskaber eller praktiske Konster behøver at vide af en ofte tarvelig mundtlig Underviisning; man maa gaae videre ved egne Grundsætninger og Studier. Dertil behøves Bøger i et Sprog, tilgængeligt for Alle: og ligesom man har seet, at der paa Dansk kan skrives over gudelige og religiøse Emner, saaledes maa man behandle alle gavnlige Konster og Videns- skaber i danske Skrifter. For at bringe disse tilveie, behøver

man kun at benytte Modersmaalets Kræfter og Eiendom, stræbe at udvikle og berige det, og ikke lade sig affrække ved vrangte Fordomme om dets Mangler. Ved at bruge Sproget, afhjælpes disse; og naar man klager over dets Ufuldkommenhed og Fattigdom, ankloger man egentlig sin egen Forsømmelse og Uvirkksomhed. „Man holde kun hvad vi selv besidde i Aigt og Hæder — og vi skulle see, hvor hastig det danske Sprog vil opblomstre. Bliver det først en Ære for vore Lærde, at skrive deres Modersmaal klart og jækligt — da vil ogsaa Danmark komme til at eie meer end en Demosthenes. Man lade det græske og latinske Sprog have al den Ære, som tilkommer dem; man negte hverken Italienerne eller de Franske den vel erhvervede Berømmelse, for at have opvakt og til nyere Tider forplantet de Gamles Lærdom og Videnskab; man berøve intet Folk, der ved nye Opfindelser har bidraget til Verdens Oplysning, sin fortiente Roes; „men iblandt disse Berømmelse er der ogsaa en Plads for vor egen Hæder, naar vi kun ville vise, at vi ikke ere det eneste Folk, der forsømmer sit Modersmaal“⁴⁾. — Det er da heller ikke blot de Lærde, som denne Omfæng og Frufterne deraf skulde tilhøre; disse ere faa, og deres Tid formeget optaget af dybsindige Studier og videnskabelige Undersøgelser; „men hvad hidtil allene var de Lærde forbeholdt, vil kunne udrettes af Alle; hvad der hidtil ved Sieldenheden fik større Værdi, vil da ved almeen Nytte komme i høiere Priis; og hvad et for lidet Antal af lærde Mænd ikke vare i Stand til at udrette, vil Mængden af begavede Hoveder da lettere bringe for Lyset.“

3. Saaledes see vi af denne for sin Tid mærkelige Universitetstale, at der allerede under Griffenfeldts Minister-

⁴⁾ Erit profecto, inter horum laudes, aliquid loci nostræ gloriæ, dummodo præsternus, ut soli non simus, qui linguam vernaculam negligimus.

rium, da der ikke virkedes noget umiddelbart for dansk Sprog og Literatur, dog iblandt Universitetets mest gjeldende Lærere fandtes en Mand, som følte og erkjendte, at det ikke var nok at forfremme de lærde Sprog og den latinske videnskabelige Literatur, hvis Dyrkning og Blomstring aabenbart pleiedes (f. Ex. ved latinske Skoler i de mindste Riisstæder, lige indtil Skagen) paa Modersmaalets Beføstning, og med stor Forsømmelse af en mere almindelig udbredt Underviisning og Oplysning. Her talte derimod, og det fra Lærdommens Højsæde, en Mand, hvis Stilling satte ham midt iblandt det academiske Aristokratie, Modermaalets, den nationale og populære Literaturs Sag, med Varme og Kraft⁵⁾. Ja, han glemte heller ikke, hvad der i det 17de Aarhundredes anden Halvdeel med hvert Aar blev højere Trang, at forsegte Sprogrenhedens Sag ved at beraabe sig paa Ciceros Ord, for at vise det Urimelige og Latterlige i den barbariske Blanding med fremmede Ord, hvormed Skriftsproget oversvømmedes; og allerede for 170 Aar siden talte Rasmus Bartholin med stærke og vægtige Ord om Modersmaalets Værdighed, og om den Priis

⁵⁾ Der er undertiden noget rørende i, at see Bartholin anvende det romerske Sprogs fremmede Tynd og Kraft paa at forsvare Modermaalet, som han selv ikke kunde, eller som lærd Mand ikke turde, bruge ved denne Leilighed. Saaledes f. Ex. der hvor han, efterat have viist, hvorledes "daarlig Vane" og "Forsængelighed", føre til at hige efter Skinnets af lærd Alvidenbed, og at ringeagte den sunde Fornufts Lys ("post quam enim multa cogimur addiscere, quæ magnam speciem doctrinæ sapientiæque præ se ferunt: facile fieri potest ut, opionum pravitate, lumen illud a natura insitum extinguatur" &c.) gaaer over til at vise Modermaalets almindelige Uandværlighed: "Neque sine patrii sermonis usu quicquam commode præstari potest, ad usum vitæ, vel ad oblectationem necessarium. Sine illo, nec quæ ignoramus discere, nec quæ scimus alios docere possumus; hoc cohortamur, hoc persuademus, hoc consolamur afflictos, hoc perterritos deducimus a timori, hoc gestientes comprimimus, cupiditates, iracundias restringimus." &c.

der maa sættes paa, at et Folk erhverver sig Fremmedes Opmærksomhed og Agtelse ved nationale Sprogværker, og at disse oversættes i udenlandske Sprog⁶⁾.

Men hans Tale kunde man dengang med Grund kalde en Røst i Orkenen; og hvad han 1674 klagede over paa Latin, blev ikke mange Aar efter gientaget af Biskop Ringo (i temmelig eftertryffelige Ord til en tydsk fødte Dronning⁷⁾) og det blev siden en staaende Klage paa Dansk; ikke allene lige til den Tid da Holberg, først efter et halvt Aarhundredes Forlob, begyndte at lægge Grunden til den Literatur, som Th. Bartholin vilde have fremkaldt; men endnu længe efter. Endnu 1763 fandt D. Guldberg Anledning til, med en hos ham ikke almindelig eftertryffelig Skarphed at bebrejde de Fornemme, ja endog „adskillige af vore Lærde“, at de forsamte, tilsidefatte og ringeagtede Landets Sprog⁸⁾; skøndt det allerede var saa meget dyrket, „at naar man kun fuldkommen havde det i sin Magt, kunde man deri udtrykke hvilke høie og fine Begreber man vilde.“ — Naar vi saaledes endnu 80 Aar efter Thom. Bartholin — i Følge Guldbergs Ord: „Jugen Under, at et Sprog har tabt sin Ære, som Ræmen af Jovis ikke bruger“ — næsten maatte antage, at den hele danske Sprogudvikling og Sprogdannelse fra 1720 til 1760, fra Holberg til Tullin og Suedorff, havde været uden Frugt: da

6) Nec quicquam præclarius accidere potest iis, qui lingua vernacula sua inventa prodiderunt ingenii, quam cum exteri ea in suam linguam convertunt.“

7) I Tilsegnelsen af Ringo's „Andelige Singskool“ 2. Part, Aah. 1681, til Dronning Charlotte Amalia.

8) „Sely foragte vi vort Sprog, og overlade det næsten til Almuen. Vere fleste Fornemme (troe at) fornede sig naar de tale det; disse, som burde tale det bedst, tale det intet; man kunde være Dansk, og leve i Landet og af Landet, uden at forstaae Landets Sprog.“ o.s.v. (Jort. til D. Guldbergs Overs. af Plinii Lovtale til Trajan. Soree 1763.)

maa vi dog ligesaa lidt tage den nidfiære Patriots Uttringer lige efter Ordene, som vi bogstaveligt maae forstaae ethvert Ord, som Grundtvig 1807, i ungdommelig Barme og Lidenskab, skrev om hiin Tids endnu herskende Ringeagt for Landets Sprog⁹). Det er her ikke vanskeligt at stikne imellem, hvad der er sagt med en vis ensidig Overdrivelse, som forverler enkelte Tilfælde med almindelige Phænomener, og hvad der ikke blot 1807 havde historisk Sandhed; men endnu er gjeldende. (For Ex. „Det er endelig ikke steldent, at de, som især have Evne til at lise Bøger, troe, at disse maa i det mindste have passeret Elben, om ikke Rhinen, for at fortiene Plads paa deres Hylde.“)

4. En anden Uttring af Grundtvig paa det anførte Sted maa her tiene os som Overgang til en nærmere Betragtning af det danske Sprog's historiske Forhold i det 18de Aarhundrede. „Sandt er det — siger han — at den Begeistring, som med Holberg vakte for Moderemaal, er en Antiquitet, der, som alt slikt, beleses af de Forstandige; og at den baade i sin Fødsel og Død fulgtes af hiin bedre Stemning for Videnskab, hvilket er Aarsag i, at man stundom forverler dem.“ — Det er unegteligt, at en Stemning, som man vel undertiden og hos Enkelte kunde kalde begejstret, for Landets Sprog og nysfødte Literatur, ledsagede den med Holberg vaagne hoiere nationale Bevidsthed. Intet var naturligere, end at en Forfatter, der var saa fortrolig med Folkets Charakter og Lænkemaade, og forstod at tiltale dets Egenhed, fremstille Tidens Forhold fra de forskjelligste Sider, og blotte dens Skrøbelighed og Latterlighed der, hvor det kunde skee med mest Eftertryk, maatte vinde en udbredt Indflydelse, og udøve en stærk Virkning paa Mængden af Folket, der følte sig berørt

⁹) „Om Videnskabelighed og dens Fremme.“ Minerva. 1807. I. 262.

af den mest indfødte danske Sprogtaal, lige fattelig i Skemt og Alvor. Hvad Thom. Bortholin allerede for et halvt Aarhundrede siden havde antydet som den høieste Trang for Nationen, at frigjøre Tanken og dens Udtryk fra det døde Sprog's udelukkende Herredomme og den academiske Lærdoms Monopol: dette iværksatte Holberg, saavidt det for een Mand, og i een Hovedretning af Manden var mueligt. Det var hverken den abstracte Speculation, eller den dybt forskende, Erfaringsstoffet giennemtrængende Kritik, hvori Holbergs Aand havde sin Styrke og sin Genialitet. Det var i den sunde Fornufts klare Athmosphære, og ved Ironiens friske Livskraft, at han dannede sin Anskuelse af de store Verdensforhold og de smaa individuelle og egoistiske Drivesedre og Virkninger i Livet; og begge Egenfaber, den Sikkerhed, hvormed han næsten altid i sin Betragtning og Fremstilling af enhver Gienstand traf det Sande og Rigtige, og det gode og vittige Lune, hvormed han var i Stand til at skrive om Alt, bidrog lige meget til at gjøre Virkningen af hans Skrifter saa almindelig og giennemgribende. Der var et saa naturligt Forhold imellem disse Skrifter's Stof og Form, imellem det fattelige Indhold og den lette, levende, efter Folkets Dre og den nationale Sprogtaft og Egenhed dannede Stil: at Holberg i sin Tid ikke allene nødvendigvis maatte henrive sine Landsmænd; men endogsaa kunde udstrække Virkningen af sine Frembringelser udenfor Fædrelandet, og det navnlig til Tydskland, hvor det ikke kan være uventet, at hans Forfatter=Charakter lettest maatte finde Indgang og aandeligt Slægtskab.

I Danmark blev Holberg i Ordets hele og fuldkomne Betydning populair; den Navnkundighed, han først vandt ved sine Lystspil og komiske Digte, var vel Grundvolden til den Lykke, han fremdeles gjorde som Forfatter; men overhovedet maatte ogsaa Nyheden af at see Landets Sprog anvendt

i Skrifter af den almindelige Interesse, som Holbergs historiske Arbejder, være en Grund mere til at skaffe dem et stort Publicum. Erkiendelsen af hvad Nationen skyldte en Forfatter, der saa at sige tvang den selv til at agte sit Sprog, banede sig Vej til enhver Kreds. Allerede 1731 fandt Holberg i en ung Studerende, der tog ham til Mønster i sine rimede Satirer, den ivrigste Forsvarer og Forsegter af Modersmaalet, og en begejstret Beundrer af den „store danske Skriver“,

„Ved hvem det danske Sprog igjen paa Fode kom.“

Om endogsaa Frederik Horn ikke havde sagt meer om Holberg, end denne Linie, og en anden, hvis saa Ord med en fyndig Skarphed karakterisere den danske Comedies Skaber:

„Din Eigemand, om ei din Mester, Moliere!“

vilde man vel gierne sienke ham en heel Deel af de brede Rimerier, hvori han forsvarer det danske Sprog, og tugter dem, som forsmaaet og misagte det; men uagtet de lide i høiere Grad af den Snakksomhed, hvorfor heller ikke Holbergs egne Satirer ere frie, have de i vor Literaturhistorie deres Mærkværdighed, bl. a. som et af de stærkest udtalte Vidnesbyrd fra Slutningen af Frederik den Fjerdes Tidsalder om det lave Standpunkt, hvorpaa den nationale Sprogkultur, tilligemed Agtelse og Omforg for denne har staaet i Danmark, den Tid Holberg begyndte sin Forfatterbane.

5. Var det derfor naturligt, at Holbergs Skrifter frembragte en Art af revolutionair Virkning paa en stor Deel af det let bevægelige danske Folk, og at man ved ham kom til Bevidsthed om, at vort Sprog kunde blive til noget, naar man vilde dyrke og bruge det i Skrifter: saa var det ikke mindre naturligt, at dersom der virkelig, som Grundtvig mener, opstod en Begeistring for Modersmaalet, saa maatte den,

ligesom al Begeistring, have sin Tid og sit Maal. Det er med Sproget, som med andre Nationalitetens Grundkræfter og Livselementer. De maae udvikle sig paa en naturlig Maade, uden kunstige Drivemidler, uden overspændte Kraftanstrengelser og uden affecteret Selvforgudelse, naar de skulle vinde et sundt og varigt Liv. Ikke var det, og Beviis nok paa, at Mange blandt den oplyste Deel af Folket maa have felt Sprogets Forringelse og Literaturens Armod, at man saa tidt og saa længe kunde gjentage Klagerne over begges Tilfidesættelse og Mangel paa Dymuntring. Men da en bedre Tid oprandt, da en friere Aand begyndte at røre sig i Videnskaberne, og en ny literair Virksomhed i Landets Sprog, efterat Banen først var brudt, snart udvidede sig til alle Sider, og i saa Decennier paa en Maade indhentede, hvad i et Par Aarhundreder var forsømt — eller i det mindste gundede en Literatur, tog dens Enemærker i Besiddelse, og anlagde nationale Plantestæder — om man endog ikke paa engang kunde skabe en heel dansk Nationalliteratur: da maatte man ogsaa snart komme til at føle og erkende, at det ikke forslog, at opheie sit eget Tungemaal, eller bestandig at føre dets Værd og Rettighed, dets misgundte Fortrin, og dets Upperrighed fremfor andre Sprog, i Munden. Den rette og sande Veie til at have det, var at forædle det derved, at Nationen vandt i adlere Dannelse; at den udvidede sin Deeltagelse i Europas Cultur og Fremstriden, ved umiddelbart at optage den i sin egen Tilværelse. Hidtil havde Culturen i Danmark kun været et fremmedt Element, hvoraf enkelte Danske udenlands tilegnede sig Brudstykker, som dog hjemme i Landet ikke naaede udenfor en høist indskrænket fornem eller lærd Kreds — og neppe engang der kunde holde sig.

Den almindelige Cultur-Udvikling i det sociale, saavel som i det videnskabelige Liv, var vel allerede, især hvad den

sidste Retning angaaer, begyndt i den Holberg'ske Periode (1720—1750;) men egentlig maae vi dog sætte Aarhundredets Midte som dens første Udgangspunkt, og Frederik den Femtes Regiering, som dens første Ungdomsalder — skiondt man vel ikke har Grund til at sige, at denne Alder i Literaturen var meget ungdommelig. Der reiste sig snarere en Overgang fra den overgivne holberg'ske Lystighed og Lune, til en sindigere Alvor og Stædighed, som i det Hele baade var ønskelig og havde velgiørende Frugter; men som ikke altid i sine Udtringer og Frembringelser var saa hiemlig, eller kunde blive saa national og populair, som vor danske Komikers Skicent og Satire. Uagtet han, som ofte nok er gientaget, kan betragtes som den, der lagde Grunden til en dansk Literatur (et Udtryk, som er mere historisk nøiagtigt, end at kalde ham Skaber en af en Literatur, der endnu en heel Meeneskealder efter hans Død ikke kunde siges at være udviklet) var hans Sprogform dog, i dens væsentlige Egenskaber, bygget paa den ældre danske Sprogcharakter og Tone. Dennes stilistiske Elementer benyttede Holberg, ligesom han overhovedet fulgte og overholdt den ældre danske Sprogbrug — man kan gierne sige med en i sin Heelhed sprogrigtig, indfødt eller ægte Dansthed; endskiøndt Holberg her, som i alt Andet, ikke kiendte til pedantisk Angstselighed; var uconseqvent i sin Skrivebrug, skidesløs og ucorrect i snart at følge, snart at overtræde Sprogets grammatisk udviklede og vedtagne Former; og ikke ændsede eller var sig bevidst, at der i hans Sprog nu og da kiendtes en og anden Egenhed, som han havde beholdt efter det danske Taleprog i Norge, eller i hans Fødeby Bergen. Ogsaa i den hyppige og ugeneerte Brug af fremmede (nemlig franske og latinske) Ord, enten usforandrede, eller med fordansket Endelse og Bøining, lod han sig ikke forlede til, med eet at ville opgive den allerede længe før hans Tid indtrængte, og almindelig herskende Brug i Skriftsproget. Han maatte alt for vel

have felt, at han netop derved vilde i sin Tid være henfalden til Feil, der vare ham, som Forfatter og Stilist, de utaaeligste af alle: Stivhed og Pedanterie. Netop de modsatte Egenskaber, Lethed i Foredrag og Sætningsdannelse, en næsten naiv Utvungenhed og Naturlighed i Fortællingens, ligesom i Betragtningens Stil, som derved har opnaaet en sielden Umiddelbarhed og Tydelighed: vare eiendommelige for Holberg. Man kan sige om en stor Deel af hans historiske Skrifter, (f. Ex. mange Partier i Danmarks og i Jødernes Historie, men især i Helte- og Heltindehistorierne,) at Foredraget kommer den mundtlige Fortælling — saaledes som Holberg efter sin Individualitet vilde have udført den — saa nær som det vel er mueligt; og vi kunne ved den Leilighed ikke forbigaae en Bemærkning: at der ikke sielden forekomme saadanne Ittringer og Reflexioner hos denne Forfatter, som man, i Folge hans komiske Natur, let vil tillægge en dækket ironisk Mening; skiondt Skinnets heraf kun ligger i Foredragets og Udtrykkets naive Simplicitet og Danskhed. Men ogsaa i de virkelig paa en meer eller mindre ironisk Baggrund anlagte Betragtninger, Bemærkninger eller Fortællinger, hvoraf det vrimler hos Holberg, ligger den tiltrækkende Egenskab, som de, uagtet Mæteriens ofte recent forældede Beskaffenhed, endnu besidde, for en stor Deel i Stilens indfødte Charakter og fuldkommen usøgte Naturlighed og oprindelige Frihed.

G. Det er et Beviis mere paa den Holbergste Stiils og Sprogcharacters ægte Danskhed, som her vel kan omtales, skiondt det synes at ligge vort egentlige Formaal paa dette Sted fiernere, at man endnu hos en hundrede Aar yngre dansk Digter, der ikke mindre som prosaisk Stilist indtager en fortrinlig Rang blandt Glasfikere i Sproget, kan finde mærkverdige Liigheder med Holberg i Stilens Charakter; særdeles, hvor ikke blot et almindeligt Slægtskab imellem begge ironisk-

komiske Naturer ytrer sig; men hvor denne vor nyere Komiker hengiver sig ganske til den geniale Lethed og Naturlighed i en ægte dansk Stil, hvilken han bl. a. som Polemiker og Kritiker behandler med stor Virtuositet.¹⁰⁾ Det er et siensynligt Beviis, iblandt flere, paa den Erfaring, vor Sproghistorie giver os, at der virkelig findes uafbrudte Slægtsskabsled, som

¹⁰⁾ Vi kunne f. Ex. i Heibergs dramaturgiske Underføgelse „Om Vandevillen, som dramatisk Digtart“ (Kbh. 1826) staae op næsten hvor vi vilde, for at finde Prover paa de ovenfor berørte Egenskaber i denne æsthetiske Afhandlings „naturlige, indsyfende, og tillige vittige og piquante Foredrag“. Een saadan Prove i det mindste maa her finde sit Sted; og det en saadan, der vælges uden al Sog. S. 7, 8: „Hvad vilde Holberg sige nu, isald han havde oplevet at see vor Tids poetiske Radicale, hvoraf de fleste ikke have Begreb om, hvad et Vers er, ja neppe kunne skrive en Linie Dansk, uden at begaae en Sprogbonnert deri? Og ved disse Radicale forstaaer jeg ikke blot visse, velbekjendte, ved deres Justitier navnkundige „Næksnørere, som det hele Publicum henfører under denne Klasse; men ogsaa mange andre, som, i det mindste af et Parti, allerede ere enrullerede paa Varnasset; endstiondt de, efter enhver Kunstforstandigs Dom, ikke ere et Haar bedre, end de første. Exempla sunt odiosa, hvorfor jeg heller ingen vil anføre. Men især gives der to Ting, som Enhver, der blot er confirmeret og et Mandfolk, troer sig ubetinget i Stand til at gjøre. Det ene er, at skrive Viser, Prologer, Epileger og andre Veilighedsvers; det andet er at oversætte, saavel poetiske, som prosaiske Ting, baade for Theatret og Boghandelen. Det har ofte forundret mig, at ikke een eller anden af vore studerte Poeter, som for Tiden ere ude af Næring, falder paa at udarbejde en Anviisning til at gjøre rigtige Vers, til Brug for genialste og ugenialste Dilettanter, hvilke alle, næst deres Læsere, vilde høre den største Fordeel af et saadant Foretagende. hvormed det sikkert hastig langt mere end med det saa ofte projecterede danske Mimerskon; thi paa Rimet storter det ikke nær saa meget hos vore poetiske Dilettanter, som paa det for Resten rimelige i Verskunsten. Naar jeg selv engang bliver sat à la suite i Poeternes Armee, (hvilket uden Tvivl vil indtræffe, i Fald jeg endnu lever nogle Aar) saa skal jeg, efter ringe Evne, bidrage mit til et „i alle Henseender saa priseligt Belgioerenhedsværk. Vel siger Ordsproget, at ingen bliver Digter, men fødes dertil; men dette tages sædvanligen i den Betydning, at da enhver er født, saa er enhver ogsaa Digter, og sandt er det rigtig nok, at de fleste af

forbinde vort nuværende Skriftsprog (skiondt hverken i alle dets Skikkelser, eller hos Fleertallet af Forfattere) med den danske Sprogkarakter i forskjellige tidligere Perioder; saaledes at vi ogsaa, med denne Erfaring paa vor Side, saa meget mindre kunne lade os henrive af Nøgles eensidige Forestilling og Fremstilling af det danske Sprog's totale Udartning og Fortydfelse i dets nyere Udvikling og nuværende Skikkelse i Litteraturen. En betydelig Indvirkning fra den tyske Sprog og Skriftverden, fornemmelig i Ord dannelsen, har uægtelig vort Modersmaal, saa vel som det svenske Sprog, og begges Litteratur, været underkastede; men dette Forhold naaer meget høiere op i Tiden, end til det 18de Aarhundredes Midte (som det Tidspunkt, man her særdeles vil see hen til) og Forholdets Nødvendighed, saavel som dets egentlige Betskaffenhed, med Hensyn til den nyere og nuværende Sprogskikkelse, komme vi nu til nærmere at berøre og ophvise.

7. Vende vi os nemlig til den med Holberg samtidige, og den efter ham følgende Litteraturperiode i Danmark, da bliver det os tydeligt nok, at den ikke allene fortsatte Udvikling, men ideligt fremskridende Udvidelse af aandelig og videnskabelig Kultur i Danmark, behøvede og fordrede en hertil svarende Sprogdannelse, en rigere Sprogfylde, en Opdyrkning og Forædling af de stilistiske Organer og Kræfter i Sproget, der i sin Fremgang maatte søge at holde Skridt med Nationens Kultur. Der forløb vel endnu en Menneskealder, i det mindste, efter Holbergs Død, inden Sprog dannelsen i alle sine Bestanddele nogenlunde assimilerede sig med Nationen i de forskjellige Folkeklasser; men den vandt dog med mærkelig Hurtighed baade Kraft, Politur og Udbredelse ved flere, i en eller

»være Dilettanter, synge ikke blot som Født, men som Nyfødte, der endnu ligge i Svøbet.« o. s. v. Dette er Dansk, der vilde været ligesaa meget efter Holbergs Smag og Dre, som efter vort.

anden Henseende eiendommelige, aandeligt begavede, videnskabeligt dannede Profaster. Disse vare nu vist nok langt fra at gaae den Vej, som Nogle endnu i vore Dage ville anvise os som den nødvendige, den ene rigtige til at give vort Mødermaal en Deel af sin tabte Oprindelighed eller Nationalitet tilbage; nemlig at søge deres Sprogkilder og Sprogmonstre i det gamle Norden, iblandt islandsk Skjalde og Sagaskrivere. Allerede den Holbergske Literatur- og Sprogperiode yttrede et Slags Antipathie imod en saadan Tilbagegang, i hvor svage og ubetydelige dens Symptomer hos en eller anden Entelt (f. Ex. den i sit Dansk utaaleligt pedantiske og skruede P. Syv) endog havde vist sig ¹¹⁾ Danske Forfattere i Frederik den Femtes Tid, og efter Midten af det 17de Aarhundrede, maatte og kunde naturligviis ikke gaae tilbage til en fattigere og mere indskrænket Literaturfreds, som netop ved sin Eiendommelighed og Afsondring altid kun blev norsk og islandsk — i historisk, linguistisk og national Henseende høist mærkværdig og interessant; men uden Deeltagelse i Europas classiske eller moderne Cultur. Den sidste havde vel i Middelalderen ikke været udehøvet fra Meddelelse til Skandinavien; især ved krigeriske og fredelige Berøringer med Irland og England. Men i Danmark havde disse Meddelelser ikke ytret synderlig Indflydelse paa Sprogudviklingen. De betydelige Ligheder, man kan finde netop imellem det danske Tungemaal og det engelske, i Overgangstiden fra det gamle Angelsaksiske til den nyere normannisk-engelske Form, vise ustridigt hen til en mærkværdig Analogie imellem begge Sprog i deres tidligere Dannelse — men Kilden hertil maa

¹¹⁾ Vilh. Pelt kan maaskee have havt denne, i øvrigt ved sine Samlinger af gamle Viser og danske Ordtyng meget fortiente „Philologus Regius“, eller nogen mindre bekendt Efterfølger af ham, for Die, i sine skarpe satiriske Udsagn imod dem, som vilde see det danske Sprogs Belfærd og Prydelse i „en og anden islandsk Udsagn“.

fra Danmark være indstrømmet i England; et andet Forhold tillader Historien os ikke let at antage.

Hvorledes man nu i øvrigt vil tænke og forestille sig (thi de historiske Beviser, man undertiden beraaber sig paa, ere meget mangelfulde) Omdannelsen af en ældre skandinavisk Sprogform til den nyere danske (og svenske) saa er det temmelig afgjort, at denne Omdannelse maa have været adskillige Aarhundreder ældre, end de tidligste Monumenter af et dansk Skriftsprog, vi kunne opvise; nemlig Love og Vedtægter fra det 13de Aarhundrede. Disse have, ved Siden af de Levninger af den gamle nordiske Sprog-Organisme, som de indeholde, allerede det kiendelige Præg af en nyere dansk Sprog-udvikling og Skriftdannelse, hvori den siællandske Mundart er Grund-Elementet. Vi maae desuden i det Hele tænke os Lovene, som overleverede Vedtægter fra en ældre Tid, end den, hvori de ere optegnede; og de opskrevne Love i deres Sprogform i det mindste ligesaa afvigende fra det daværende Folkesprog, som vort nærværende Skriftsprog og forfinede Talesprog i mange Henseender afviger fra Almuens Mundarter. Men hiin tydelige, ogsaa ved Sammenligning af det nyere Skriftsprog med den siællandske Dialect¹²⁾ endnu mere bestræfede Overtægt, tyde allerede i det 13de Aarhundrede

¹²⁾ Ligesom der til Oplysning af vort nærværende danske Tale- og Skriftsprog, dets Dannelse og Historie, endnu er meget at gjøre: saaledes ogsaa ved en dybere gaaende Undersøgelse af de danske Dialecter; navnlig af Jyllands Almuesprog, i dets forskjellige Egenheder, baade i den nordlige og sydlige Deel af Halvøen, med Hensyn til dets nederfarske Slægtstaf; og af den siællandske Dialect, saavel i dens grammaticalske Forhold, som i Almuens oprindelige Ordforraad. Det er jo klart nok, at Bondesproget i Siælland endnu er den eneste Dialect i Danmark, som kan tages til Hielp ved Oplysninger af det nærværende Sprog's Grammatik, eller ved en saadan komme i Betragtning. Den kan mangen Gang have langt mere Anvendelighed og Interesse for os i den Henseende, end de lærdeste etymologiske Undersøgelser, som føre os tilbage til Sanscrit, Moesogethisk eller

hen paa, ved en Kiendsgierning i vort Skriftsprog's Historie, at denne Provinds, der fra det danske Riges Samling har været det centrale Landskab og Middelpunktet for det danske Rige, ligeledes tidligt maa have gjort sin Dialect gjeldende, og ved den faaet Indflydelse baade paa det finere Talesprog, (for saa vidt som et saadant fandtes) og paa det danske Skriftsprog, som vi kiende fra det 13de Aarhundrede, og i omtrent ligesaa gamle Haandskrifter. Det var hverken i den jydske eller fynske Mundart, men i den siællandske, at Jyllands Betsretter (1241) bleve nedskrevne; og et tydeligere Beviis kan ikke gives paa, at den siællandske Dialect allerede i Midten af det 13de Aarhundrede havde faaet den Gyldighed, som en fuldkomnere Dannelse ved Brugen i Hofsproget og hos Adelen allene har kunnet give denne Mundart.

Man søger forgieves efter danske Haandskrifter, hvori nogen anden dansk Mundart, end den siællandske, paa en overveienende Maade havde indvirket paa Sprogformen; ja endogsaa i Haandskrifter af den jydske Lov, og af noget sildigere sønderydske Stadsretter, som bære adskillige Præg af at være skrevne i Jylland, ere dog de enkelte Spor af jydske Sprog-Egenheder, som deri forekomme, saa og uvæsentlige, og henhøre mere til Udtale og Skrivemaade, end til den grammatiske Organisme. Endnu i langt sildigere Tider kan man ikke desmindre let adskille danske Haandskrifter eller Diplomer, der ere skrevne i Jylland, fra andre; men dette er ogsaa kun ved lignende mere orthographiske, end grammaticalske Afvigelser (hvortil især hører den om ikke almindelige, dog meget hyppige Brug af *jen* og *jet*, som Artikel og Talord, for *en* og *et*.) Disse Afvigelser ere vel overhovedet færre, mindre i Dine faldende,

Jølandsk, der nu ligger os ulige fjerne, end Tungemaalene, som den danske Almue taler i den Provinds, hvorfra Skriftsproget er udgaaet.

i Haandskrifterne, end i en stor Mængde jydsk Breve, eller i private Documenter og Retsfager, fra Slutningen af det 14de og fra det 15de Aarhundrede. Men Grunden hertil maa man især søge deri, at Haandskrifterne udgik fra Klostre og Capitler, ligesom Kongebreve og andre vigtige Documenter, da man begyndte at forfatte dem paa dansk, fortes i Pennen af Klerke eller Skrivere, der havde faaet geistlig Dannelse. En Mængde Skioder, Mageffister og andre Tingbreve bleve derimod nedskrevne af uvidende og udannede Herredsfogeder eller Herredsskrivere, som derfor saa hyppigen bragte en slettere Skrivemaade, og en heel Deel Spor af jydsk Dialect og Talebrug, ind i dette Slags Documenter, der skrive sig fra Jylland.

Dette siger i øvrigt ikke mere, end at man endnu i det 16de Aarh., og i Reformationslitteraturen (f. Ex. hos Tausen) finder enkelte Almuesord og Dialectformer i Skrivemaaden; men dog endnu langt flere og mere vanhældende i den ulærde og mere udannede Hans Mikkelssens Oversættelse af det nye Testamente; og derimod ganske saa Spor af slikt hos den ved geistlige og Universitetsstudier i Paris dannede Klerk eller Canonicus, Christiern Pedersen, hvis oversatte Saxo's Tab maaskee er det største og føleligste, vor ældre Sprogshistorie har lidt. Man vil derimod forgieves, blandt saa mange tusinde danske Diplomer og Breve, der tilhøre det 14de, 15de og 16de Aarhundrede, søge om et eneste, der virkelig var heelt forfattet i den jydsk Mundart, eller hvor man f. Ex. kunde paavise Brugen af Pron. *a* for jeg, Conjunct. *te* for at, den præpositive Artikel [*æ* Man eller *e* Man, for Manden,] Udeladelsen af det efterlydende *e* i alle Substantiver og Verber [f. Ex. *Kuun'* for Kone, *Pæng'* for Penge, *reis'* for reise, *klipp'* for klippe] eller andre Særegenheder i den jydsk Mundart.

S. Det er en ligesaa ustridig Kiendsgierning, at den i det 13de Aarhundrede begyndte, i det 14de langsomt og sparsomt

fortsatte, i det 15de endnu kun svagt udviklede Form af et dansk Skriftsprog, siden hine Tider, uagtet en stor Deel, først fra det Blattydske, siden fra det Hoitydske optaget Drdstof, er gaaet frem i en uafbrudt og uforstyrret organisk Uddannelse, betinget ved de engang i Sprog-Formationen gjældende og herskende Elementer, hvis Grundcharakter og Analogier vi nærmest maae søge i den sjællandske Mundart. Dette ligger saa aabenlyst for Dagen, og er tilforn ved udgivne Sprogmonumenter og meddelte Sprogprøver saa tilstrækkelig bestyrket og beviist, at flere practisk-historiske Beviser paa dette Sted ville være overflødige. Kun for Læsere, som ikke strax have vedkommende Skrifter ved Haanden, ville vi nedenfor meddele et Par smaa Prøver af vort gamle Sprog, ganske ordret overførte i vor nærværende Skrivemaade. Enhver Læser vil, ved Sammenligning med den originale Text, strax kunne see, at det overhovedet ikke er Drdstoffet, Constructionen eller Stilen, men kun enkelte ældre grammatiske Former og en ældre Skrivebrug, der adskiller det 13de Aarhundredes Dansk fra det 19des. — Det første Sted¹³⁾, af den bekiendte Henrik Harpestrengs Lægebog, fra det 13de Aarh., og af et Haandskrift, formodentlig fra Slutningen af samme Aarhundrede, indeholder vist nok 4 aldeles uforstaaelige og forældede Ord, hvorpaa dette Haandskrift overhovedet er temmelig rigt; men i øvrigt er dets grammatiske og stilistiske Sprogform saa overensstemmende med den nærværende, at intet hindrer Læsningen eller Forstaaeligheden

¹³⁾ „Hvo (Hwa) som vil Lægedom (lækydom) tage, (takæ) han skal det vide, at nogen (nokær) stærk Lægedom maa ei givés Børn, og ei gammelt Folk, og ei andre, der (thær) svage (krankæ) ere. Og ei skal Lægedom tages eller givés i megen Hede, og ei i megen (mykæl) Kuld. Man skal ei to Lægedomme tage een Dag (samme Dag.) Naar (thægær) Lægedom er tagen til Afføring (Lösñ), og haver man ei faaet (sangæt) Afføring, da skal Mad ei tages, før end Lægedom haver fuldkommet sin Virkning (Dygh.) Tager nogen

af dette sex hundrede Aar gamle Dansk, naar vi allene see bort fra Ordenes Skrivemaade, og fra den Sprogforandring, som en større Blødhed i Udtalen af Ordenens Grundlyd og Sælvlyd har frembragt. Vi finde saaledes endnu hos H. Harpestreng, ligesom overhovedet i det 13de Aarhundredes Dansk, *k* hvor vi nu bruge *g*, *t* eller *th* undertiden i Stedet for *d*; *æ* for det nyere *e*; *u* for *o* (sum, summæ, f. som, somme), *o* for *aa*, *i* eller *y* for *e*, o. s. v. Enkelte Ord (f. Ex. *lyrræ*, for; *mykæl*, megen) have vel en organisk ældre Form; men overhovedet er det mere Udtale og Skrivemaade, end Sprogorganismen, som danne Grunden til den Forskiellighed, der finder Sted imellem det tidligste danske Skriftsprog i det 13de Aarhundrede, og det nuværende¹³⁾.

Alt Sproget i Danmark allerede i Baldemar den Andens Tid ligesaalet var islandsk, som det var tydsk, derom vil ethvert Haandskrift af Jydske Lov afgive fuldstændigt Beviis; blandt andet ogsaa den bekiendte Fortale til denne Lovsamling, hvilken undertiden er anført, som Exempel paa en større Liighed imellem Fortalens gammel-danske og den islandske Sprogform. Men betragte vi Forholdet næiere, da finde vi en saa betydelig Forskiel imellem den sidste, og en uoiagtig Oversættelse af Lovens Fortale i det islandske Skriftsprog¹⁴⁾, at det maa blive os

«(man) Mad for, da kan han frygte for, at han saær Feber (Ry-
«thæ.) Den, der have taget Lægedom, kan (ma) andendag bades
«(bade sig, bathæs), at det der løst er af (ved) Lægedommen, maa
«med Badsue astomnes (affores).»

¹³⁾ Et andet (diætetisk) Sted af samme Lægebog, men bevaret i et sildigere Haandskrift, anføres paa lignende Maade, som ovenstaaende:
«Mennesker! saa skulle i vogte (gömæ o: gienne) eders daglige
«Levnet som her er skrevet: I skulle æde een Gang (tymæ, Time)
«om Dagen. Vysler eder at æde om Aftenen, da skal det være lidet
«Mad, som er unge Søns og siegte Svinefædder og tolet Kalvekød,
«bløde (weghæ) Æg, nyt Smør og fersk Ost, lidet Pæret og Ob-
«ter» o. s. v. (f. Danske Mag. 3die Række. II. S. 167.)

¹⁴⁾ En Prove af en saadan Oversættelse er meddeelt i Udsigten over det

klart, hvor meget for det nyere danske Tungemaal eiendommeligt der allerede for 600 Aar siden havde udviklet sig i vort Modersmaal. I øvrigt maae vi endnu for et langt Tidrum ved denne Sprog-Udvikling indskrænke os til en saadan, der kunde dannes ved Lovsproget, og ved andre korte Sætninger, (f. Ex. i Lægebøger) eller, noget længere hen (neppe tidligere, end i det 14de Aarh.) ved Retsdocumenter, Tingbreve, Kongebreve m. m., og saaledes ved den officielle og juridiske Stil, der mod Slutningen af bemeldte Aarhundrede gif over til at blive næsten almindelig dansk. „Naar man da — har jeg forhen bemærket — taler om, at Sprog, Historie og Digtekunst forfaldt og vanslægtede i Danmark efter de første Baldemarers Periode, eller fra det 13de Aarhundrede, og at dette Forhold holdt Skridt med og var en Folge af Statens og Folkets Afmagt, Sædernes Forandring og Fordærvelse, o. s. v. da taler man tildeels om en Forringelse af det, som ikke havde været bedre, fordi det slet ikke havde været til.“

Gverken i Danmark, eller i Sverrige, har man havt nogen eiendommelig gammel eller Middelalders-Literatur, som paa Island, der var den Deel af Norden, „hvor Sagnfortælling og Sangdigtning, længe pleiet gennem mundtlig Tradition, først har udviklet sig til en Literatur.“ Men denne var for fiern i Rummet, for indskrænket national i sin Natur og Bessaffenhed, til at kunne danne et Element for en aandelig og literair Cultur, i Harmonie med den europæiske, der

danske Sprogs Historie“ foran min Danske Ordbog. 1833. S. L. LI. Jvf. S. XLII, hvor man seer af et isl. Fragment omtr. fra 1220, at ogsaa Islænderne allerede paa den Tid stieliede imellem Dansk tunga og Norræna, skøndt de ogsaa jævnlig brugte den første Benævnelse om Sproget, der taltes i det hele scandinaviske Norden. (Jvf. Scr. R. Dan. II. 426. N. M. Petersen: det danske, norske og svenske Sprogs Hist. I. 72. og J. H. Bredsdorffs Bemærkninger i „Blandinger fra Sorø.“ I. S. 77—85.)

fra Italien og andre Sydlande tog Veien til England, Tydskland og Norden. Ligesaa navnfuldig og mærkværdig som Island er bleven ved sin Concentrering og Bevaring af det skandinaviske Mandsliv og Digterliv, paa det af Naturen til en særegen folkelig Individualitet bestemte Klippeland i Polarhavet: ligesaa lidt kunde det, efter Historiens Love, være tænkeligt, at en saa individuel Charakter, som den norsk-islandske Lovgivnings, Sagafortællings og Skialdedigtning's, skulde kunne gaae over til andre, geographisk fjeruede, om endog i Aand og Sprog beslægtede Folkesæd; naar Tidernes Forhold førte disse en anden Culturudvikling i Møde. Hvad der undertiden er drømt om en Udstrækning af den islandske Literatur til hele Skandinavien, er ligesaa uhistorisk, som om man vilde sige, at den gammel-saxiske Sprogart, og dens Literatur-Udvikling hos Angelsaxerne, havde været udstrakt til alle tydske Stammer. Et nærmere Slægtskab forbandt begge; ligesom et Stamme- og Sprogslægtskab af nær Natur fra Arilds Tid har forbundet Skandinaviens tredeelte Nationer; men den Tid, da Tungemaalene i Danmark klang som Throndelaget's og Dalarne's Sprog, maa omtrent ligge ligesaa langt tilbage som den, da Moesogothernes, Alemanner og Saxer havde fælles Maal. Vi ville heller ikke her glemme, at jo længere man gaaer tilbage i Tiden, jo stærkere og tydeligere fremtræder ogsaa, gennem den større Masse af Ordliigheder, det oprindelige Slægtskab imellem de ældste tydske og skandinaviske Ordformer; med andre Ord, imellem den Islandske, Moesogothiske, Gammel-Saxiske og Frankiske Sprogart. Det er jo ogsaa bekiendt nok, (for ei at tale om det Saxiske, eller nedertydske Sprog) at selv det ældste Høitydske, som det er til i alemanniske og frankiske Sprogmonumenter, ældre end det 12te Aarhundrede, har en stor Mængde Ord og Ordformer tilfælles med det Islandske, hvilke siden i det nyere Tydsk have tabt sig af

Sprogbrugen; ¹⁶⁾ eller med andre Ord, at Liigheden imellem den germaniske og skandinaviske Sprogmasse bliver større og mere almindelig, jo høiere vi stige op i Tiden.

9. Men, siger man, dette beviser intet imod de to Sprog-Grenes endnu ældre Skilsmisse, eller imod den organiske-grammatiske Forskiellighed, der adskiller tydske Sprogarter fra skandinaviske-nordiske. Beviset paa denne Forskiellighed er oftere ført, og Bidrag dertil endnu nyligen givet. Men det negtes heller ikke, hvad der aldrig i Norden er blevet omtvivlet: Dansk var aldrig Tydsk, og er heller ikke blevet det derfor, at man i forskellige Perioder af den danske Sprog-dannelse har vendt sig til det nærmeste, det med vort eget Tungemaal nær beslægtede fremmede, i det man søgte at vinde den større Sprogrigdom og Ordfylde, som man trængte til, for at udvide den nyere Sprogfreds i samme Forhold, som aandelig Udvikling og literair Cultur behøvede nye Udtryk og Sprogmidler. En Undersøgelse af de historiske Bilkaar lærer os snart at indsee Nødvendigheden af dette Forhold. Det var upaatvivleligt blevet ganske forskielligt, dersom Foreningen af England og Danmark havde vedvaret efter Knud den Stores

¹⁶⁾ Man kan finde Bevis herpaa i ethvert tydsk Glossarium (og navnlig i Graffs fortræffelige „Althochdeutscher Sprachschatz“ 6. Bd. i 4to; Berl. 1834—42.) Jeg vil her blot til Exempel anføre nogle Ord, udtagne af et Par Bogstaver: *bald*, bold; *bar*, bar, (blod); *Barm*, Barm (Pusen); *beran*, bære (tragen); *bert*, gl. D. *bært*, klar, sinnende; *bitan*, bie, 3sl. *bida* (warten); *blandan*, blande (mischen); *Bolster*, Bøstier (Kissen); *brestan*, briste, fattes (mangeln); *Brawa*, gl. D. *Bra*, *Braa*, Diebaag, Diebyn; *Brunja*, Brynie; *Brutloufti*, Bryllup (Hochzeit); ligesom *Brut*, for det nyere *Braut*; *fagar*, fager, (schön); *Gaman*, Glæde, Gammen (Freude); *gamal*, gammel (alt); *galan*, cantare, gale (*Galm*, clangor, sonitus); *Gart*, Gaard, domus; *Fiant*, Fiende, af *fian*, at hade; *Folk*, og *folkkih*, folkelig; *fram*, adv. fog præp. frem; *frot*, *fruot*, prudens, sapiens; *for*n, olim, prius; *Frist*, mora: *fristjan*, differre; *Gist*, datum, donum; *Gouch*, *Gaug*, Giøg; *gratag*, graadig; *grimm*, (grim) atrox, sævus, dirus, o. s. v.

Tid. Vort Sprog's Slægtskab med det engelske vilde da have udviklet sig langt fuldkommere; den angelsaksiske og sildigere engelske Literaturs Sprogkat var bleven den, hvor vi havde søgt det danske Sprog's Berigelse og Cultur. Nu maatte derimod Tydskland, fra det 12te og 13de Aarhundrede, blive os den rærmeste Sprogkilde; da Nordens gamle Literatur og Sprog'dannelse hverken var bleven national og hjemme i Danmark; eller, i sin standsede og afbrudte Fremgang, i sin indstrængede Deeltagelse i Europas nyere Cultur, ikke i det 14de og 15de Aarhundrede kunde blive nogen levende Kilde, eller noget Sprogmonster for Danmarks eller Sverriges Tungemaal, hvis Overgang til nyere Former den Tid allerede var afgjort.

Nu siger man os: dette er netop vort Sprog's uheldige Wilkaar; dette den egentlige Kilde til dets Udartning og Forringelse, til Vanflægtningen fra Forfædrenes ædlere, renere, det nordiske Folk mere værdige Sprogforhold og Sprogskikkelse, hvortil vi endnu med vore sidste Kræfter skulde vende tilbage, for at gienvinde i det mindste nogle Rester af det — vi for meer end et halvt Aartusinde siden have tabt. Tilbage — det er et fieldent, et synderligt, ilde berygtet Ord at høre i vore Dage. — Upaatviveligt kan det gaae tilbage med et Sprog, naar dets levende Kræfter, dets Cultur og classiske Forædling standser og aftager, eller forringes og vanflægter tilligemed Nationen, som taler og skriver det. Herpaa behøve vi intet andet Exempel og Beviis, end det i den europæiske Sproghistorie saa fremlysende: de to gamle, classiske, saakaldte lærde Sprog: det Græske og Romerske.

En anden Sag er det med at bevise, at et Sprog er gaaet tilbage, imedens Nationen endnu stadigt gik fremad i Civilisation, Landsdannelsje, videnskabelig og national Cultur. Skal Beviiset hentes fra Forandringen i de grammatiske Sprogformer, ved Overgang fra en kunstig, formrig Organisme til

en fattigere og simplere — eller ved at det lexicalste og stilistiske Element, som et mere aandeligt, har faaet Dørvægten over det tungere, mere umiddelbare, mindre frie grammatisk-formelle: da siger man os intet meer eller mindre, end at Naturen selv er gaaet tilbage, eller at Sprogets almindelige Naturudvikling paa Civilisationens og den aandelige Culturs Bane er en falsk og forkastelig Krebsgang, i Stedet for Fremgang til det Fuldkomnere, det Rigere og Forædlede.

Overhovedet lære vi jo af de nyere europæiske Sprog's hele Historie, hvorledes de fra deres første Dannelse have hyllet den Lov, at simplificere de grammatiske Former, at give Sprogets dannende Kraft en mere syntactisk og stilistisk Retning, eller at hæve dets Symbolik til en friere, mere aandelig og ideal Virksomhed, ved at udvide denne til Sætningens høiere Sprog-Organisme. Dette maa være klart for Enhver, der veed at stielne imellem Sproget som det er i Menneskets Naturstand, eller i de forskjellige Cultur-Perioder, Menneskeslægten i dens Stammer og Folkeslag gienneengaaer for at stige til Civilisation og Forfinelse — og det Sprog, der baade danner og affliber sig i samme Forhold og Udstrækning, som den nationale Cultur udvikler sig hos det Folk, Sproget tilhører. Den hele etymologisk-grammatisk Betragtning og Gienneforskning af Sprogens reent formelle Beskaffenhed, af deres Boiningslove, og af de enkelte Ords og Ordstammers Oprindelse, er en videnskabelig Disciplin, der gaaer ud paa Sproglegemets Anatomie; hvorimod vi, for at blive i Ligheden, maae søge Sprogvidenskabens physiologiske og psykologiske Deel i alt det, som hører til Læren om Ordforbindelser og Sætningsdannelse, om Ordnes Brug, ikke som Tænkens Elementer, men som Udtryk af en fuldstændig Tænkning. „Det er først den grammatikalste Sætning — siger Heiberg — som udtrykker en menneskelig Tanke — eller som er den Form, hvori

Tanken kommer til Bevidsthed, og som saaledes tilsidst fuldender Sprogets Idee".¹⁷⁾

10. Fra dette Synspunkt vil Ingen, med seende Dine, kunne benegte, at det danske Sprog har vundet, og kun har vundet i dets hele nyere Udvikling; uden Hensyn til hvad det i et heelt Martusinde har tabt af den islandsk Sprogorganisme, eller af det gammel-nordiske Ordforraaad. Hvad det sidste angaaer, da ere Ordenes Mængde, ligesaa lidt som deres oprindelige Art og Beskaffenhed, ingenlunde de eneste Betingelser for et Sprog's Cultur og Forædling. Hovedsagen er og bliver Ordenes Brug; og heri kan det mere ordfattige Sprog staae lige saa langt over det mere ordrige, som Sprogkunst staaer over Sprogkundskab og Sproglære, hvor det gielder om at bruge og at udvikle et Sprog's Kræfter og Eiendom. „En Hob Stene er endnu intet Huus; en Mængde Ord er ingen Tale:" siger en baade aandrig og beskeden nyere tysk Sprogphilosoph;¹⁸⁾ og vi kunne spørge: hvad hjalp den forbausende Ordrigdom og den ypperlige Dannelseskraft, som Nordens Stammesprog besad, den islandsk Literatur i Midalderen? Den blev indskrænket til Lovsproget, Sagasproget, og til et forældet Digtersprog's Former, fordi dens Organ ikke blev deelagtigt i den almindelige europæiske Sprogkultur, der udgik fra aandelig Forædling, fra de græske og romerske Glasfæres Gienfødselse, fra den hele Opblomstren af Intelligens,

¹⁷⁾ J. E. Heiberg: „Om det materialistiske og idealistiske Princip i Sproget.“ (1827.) Profaniske Skrifter. III. S. 244.

¹⁸⁾ Den uanvante Forfatter af Bogen: „Über die Sprache.“ (Med Motto: „Nede, daß ich dich sehe!.“) Heidelb. 1828. Han advarer (S. 175) sine Landsmand: at de ikke, fra Høiden af det Sprogberg af 30,000 Ord i Campes Ordbog, eller endog 500,000, som Radloff drømmer om at kunne tælle i det tyske Sprog, hovmodigt skal see ned paa de Franske, med deres lille Hær af 10,000 Ord (?); „det kunde gaae dem som de persiske Satraper med Xenophon og hars uovervundne Ledfagere.“

Videnskab, Kunst og Poesie, som fra Italien og Sydfrankrige efteraauden udbredte sig til det øvrige Europa.

Om det derfor havde været til Fordeel for det aandelige Liv, for den nationale Kraft, Selvstændighed og eiendommelige Culturudvikling, dersom hiin gamle Sprogorganisme i sin Heelhed var vedbleven at leve og udvikle sig over hele Norden, i Stedet for at trække sig tilbage til Island — derom kunne vi blot danne Hypotheser; thi det virkelige, det historiske Forhold giver os her ingen fast Grundvold for Slutninger og Beviser. Ligesom Historiens Genius for tusinde Aar vilde en tredeelt Nationalitet i Norden; saaledes vilde den, indtil en vis Grad, en Afbøining i den skandinaviske Sprogudvikling, der lod det gamle Stammesprog bevare sig levende, endog som Skriftsprog i Island (skiondt ogsaa her ikke uden nyere Blandingers Indflydelse;) men lod et tvefoldigt Idiom med Bevarelse af de oprindelige Elementer, modtage (skiondt sildigt, og med mangen Indskrænkning) den nyere europæiske Culturs sprogdannende Indvirkninger, og saaledes forberedede Dannelsen af en dansk og en svensk Literatur, sproglig beslægtede baade i Aand og Grundform med den islandske; men afvigende og eiendommelige i den stilistiske, den poetiske, den hele litteraire Sprogudvikling.

Her er, uagtet Alt hvad man vil sige om det islandske Sprog's Fortrinlighed og Rigdom i Ordformer, Ordbøininger og Ordstammernes Fylde i afledede Udtryk — dog ingen Tilbagegang, efterat den nyere Udvikling engang var begyndt. Her er tvertimod, fra den Tid af, en uafbrudt levende Fremgang; imedens det jo ikke lader sig negte, at det nordiske Stammesprog, skiondt det endnu tales, med nogen Dialectforskjel, som Skriftsprog har været underkastet en almindelig Standøining, da den gamle islandske Literatur ophørte; i det Sproget vel vedblev at leve i det isolerede Folks Tale, men storknede i Skriftdannelsen

og i den nationale Literaturudvikling. Tale sproget paa Island blev vel ikke, saaledes som det Angelsaxiske, underkastet en elementarist Blanding med romaniske Elementer, hvorved det engelske Stammesprog efterhaanden forældedes i England, paa samme Maade som det islandiske er forældet for de Danske, Norske og Svenske; men det islandiske Skriftsprog blev dog allerede fra det 16de Aarhundrede, da man begyndte at anvende det i Bibeloversættelser og gudelige Skrifter, ikke mere det selv samme Sprog, hvori Skialdene qvad og Sagadigterne fortalte. Det maatte den Tid lempe sig efter Udtryk og Talemaader i Luthers Bibel og andre tydske Opbyggelseskrifter, der oversattes i Landets Maal, saa reent og correct efter den gamle islandiske Sprogbrugs Love, som man var i Stand til; og efterat det, henimod vort Aarhundredes Begyndelse tog et Opsving til Dannelsen af en ny islandsk Literatur, maatte det underkaste sig Indflydelsen baade af de skandinaviske Døttresprog, og af andre europaiske Sprog og Literaturer. — Dmtrent paa samme Maade gif det til i Danmark under og efter Reformationen; men Sprogarbeidet var her i sig selv langt vanskeligere og mere mojsommeligt. De islandiske Oversættere og Skribenter i det 16de Aarhundrede havde den hele gamle islandsk-norske Literatur i Sagaer, Love og andre Skrifter, som en vel bevaret Sprogskat, at tyte til; de danske havde næsten intet andet, end Tale sproget, enkelte fattige Oversættelser, Bonnesbøger og en Rimkronike fra det 15de Aarhundrede; og ved Siden heraf den baade i Ordstof og i meget af Udtalen til vort Modersmaal sig nærmende plattyske Literatur, at holde sig til. Hvor høist agtværdige og mærkværdige, som danske Sprogværker fra første Halvdeel og Midten af det 16de Aarhundrede, ere ikke, under saadanne Omstændigheder, Christiern Pedersens Skrifter og vor dansk-lutheriske Bibel fra A. 1550!

II. Betragte vi nu Sprogets videre Fremgang i dette Aarhundrede, da holdt denne sig overhovedet paa samme Bane. Det var et indfødt, for Folkets Dre fortroligt og hjemligt klingende Tungemaal, som bevarede sin danske Tone, imedens det ikke forsmædede at tilegne sig Orddannelser ved tydske Partikler og ved Optagelsen af nederjariske Udtryk, hvoraf de fleste formodentlig allerede vare optagne i Folkesproget. De forekomme ligesaa vel hos den ægte danske Anders Bedel, der var saa vel bekiendt med den ædle Skat i Folkeviserne, og uden Tvivl fra sin Fortrolighed med disse hentede en god Deel af sin Sprogcharakteer, som i den danske Reunike fra 1555, der ligefrem overførtes af en plattydsk Original; uden at man kan sige at Oversættelsen i sin Heelhed har anden Sprogform, end den danske, endskiøndt baade plattydsk Slægtlighed hyppigt nok viser sig, og rene plattydske Udtryk hist og her komme til Syne som beleilige Laan af Oversætteren. — For Skriftsproget var saaledes den tydske Indflydelse i det 16de Aarhundrede ikke til nogen væsentlig Skade i den linguistiske Charakter, hvis danske Præg i Organismen og Nationaliteten vedblev at herske og gielde. Hvad der skadede Sprog og Literatur, eller hindrede og lammede begges frodige Udvæxt og rigere Dannelse, var noget andet og mere, end den umiddelbare Sprog=Influens fra Tydskland. Dennes Tilværelse og Virkning i forskjellige Perioder, i det ulykkelige 14de Aarhundrede, da Staten truedes med Undergang fra den holstenske Side; under Hansfestædernes Handelsvælde; i Reformationstiden, da saameget i Kirken og Skolen laantes og overførtes fra vore Lærere og Mestere; længere hen, efter 1660 og i det 18de Aarhundrede, ved tydsk Hofadel og Hofprog, o. s. v. er kun alt for siensynlig og historisk afgjort. Men det er heller ikke mindre siensynligt, at man i at skildre og bestemme dette Forhold i vor Sproghistorie, undertiden hengiver sig til

eenfædig Fordom, eller medbringer i Betragtningen deraf et for-
 udfattet System om Fortrinligheden af det engang Forsvundne,
 det uopnaaelige Forældede, hvorefter man da mere eller mindre
 dicterer Historien, i Stedet for at læse og berette den som
 den er; eller udmaler Phænomenerne med alt for stærke og
 laante Farver, i Stedet for at lade dem beholde de naturlige.
 Det er ligesaa lidt ved Invectiver imod det tydske Folk, at
 vi skulle haandhæve vor egen Nationalitet, som det er ved at
 dadle den tydske Stiil, at vi kunne forbedre vor egen — eller
 ved uvedkommende Sarkasmer og Udsald, at vi kunne bevise
 vort Sprog's Fortrinlighed, og bestyrke eller forsvare dets na-
 tionale Værdighed.¹⁹⁾

Saaledes har man til forskjellige Tider deels overdrevet,
 deels ikke fra den rette Side fremstillet den tydske Sprog-Ind-
 flydelse i Danmark. Nylig er derimod en i Sprogene kyndig

¹⁹⁾ Uvedkommende og upassende i videnskabelige Sprog-Undersøgelser
 kalde vi Brugen af fantastisk Udsald eller Udsald, som naar det f.
 Ex. siges om det tydske Sprog's Construction: „At Gierningsordene
 ganske forunderlig hyppes sammen“ (dette hedder dog egentlig paa
 Dansk »bygges sammen« eller sammenhobes) »og komme stær-
 bende efter hinanden ligesom Vognene paa et Dampveg.“ Om nu
 en tydsk Sproglærde sagde om den gamle islandske Saga-stiil, at
 den ofte ubehageligt sonderlemmer Talen og stærer den itu i stakkede
 Sætninger, der komme drattende efter hverandre, som naar man
 kører paa en hullet Vei med trætte Heste; eller gaaer med en Mand,
 der ved hvert tiende Skridt staaer stille — hvad var da derved af-
 gjort eller beviist? Det ene, som det andet, vil dog ikke være almin-
 delig gyldigt, fordi det ofte kan findes; som f. Ex. i følgende Sted
 af Nials Saga: »Det var engang, at Høislyd havde Vennegilde; der
 var hans Broder Rut, og sad næst hos ham. Høislyd havde sig en
 Datter, som hed Hallgerd. Hun legede paa Gulvet med andre Møer.
 Hun var stion at see til, hvidere, Haaret fagert som Silke, og saa stort,
 at det naaede til Bæltet. Høislyd kalder paa hende. »Kom du hid
 til mig« siger han. Hun gik strax til ham. Han tog hende under
 Hagen, og kyssede hende. Siden gik hun bort. Da sagde Høislyd
 til Rut: hvad synes dig om den Mø? Lykkes dig ikke at hun er
 fager?« Rut laug dertil.« c. f. v.

og vel bevandret Forfatter fremstaaet med en saa sund, rigtig og klar Fremstilling af det sande Forhold i vort Modersmaals linguistiske Stilling til det tydske Sprog, under Erkiendelsen af den hele Indvirkning, dette har udøvet paa den danske Sprog-dannelse: at jeg ikke kan undgaae at affkrive det hele Sted, hvori en Anden har udtalt min egen Overbeviisning; ja hvor jeg saa at sige maatte bruge ethvert af hans Ord, for at yttre min egen Mening.

„Vort Sprog“ — siger denne Forfatter — „hedder det, „er fortydsket, forvandlet ved utallige tydske Elementers „Optagelse, ved altfor stor Eftergivenesshed for tydsk Sprogbrug, „tydsk Eiendommelighed. Nu er det vel sandt, at i flere Aar- „hundreder, og just i den Tidsalder, som her afhandles,²⁰⁾ „have tydske Lærere, geistlige og verdslige, tydske Handlende „og Haandværksfolk, tydsk Adel, tydske Leietropper og tydske „Lykkeridere — ligesom i vor Tid tydske Bøger, Forpag- „tere og Mergelgravere — overstrømmet Landet. Ligesom „Dansk trængte ind i England før Knud, og Fransk efter „Knud, saaledes er senere Tydsk trængt ind hos os. Men „Tydsk fik alligevel ikke i Danmark den Overvægt, som siden „den Dansk fik i Norge. Vort Sprog holdt sig friskt „i sin Kiærne, uagtet Folket er lille, og dets Magt ringe; „det holdt sig i sin Brug, uagtet den Magt, der truede med „at overvælde det, var i Forhold langt større og farligere, og „nærmere, end den fremmede Magt, som betvang det An- „gelske (det af Angelsaxisk og Dansk udviklede Sprog.) Ja „vort Sprog blev, trods det Tydskes uafbrudt fortsatte Ind- „trængen, trods det Farlige i Tydslands nærbeflægtede Aand „og Charakter, og deraf fremgaaende lette Forcenlighed med „det Danske til nogen ny Sammensmeltning, dog i Rod og „i Stamme sig selv: nemlig det sydligste af de skandi-

²⁰⁾ Forf. sigter til Tiden for den ældste engelske Litteratur's udvikling saaledes det 13de, 14de Aarh og noget længere ned.

„naviske Sprog; hvormeget Germanisk der ogsaa indpødedes „det for en Tid lang — det blev dog aldrig betvunget. Jeg „mener dermed, at der ikke fremgik af Tydsk og Dansk (egent- „lig af flere sarske Dialecter og af Tydsk, Siællandsk, Skaansk „o. s. v.) et nyt Sprog, saaledes som det Engelske fremgik „af Sammenstødet imellem Angelsachsisk (med Dansk) og Fransk „(med Normannisk); men at Dansk forblev Dansk, hvormeget „det ogsaa en Tid lang nedboiedes og halvt skjultes.²¹⁾“ — Hvad en Forfatter — der i 30 Aar har viist, at han forstaaer at skrive ret Dansk, uden at have gaaet i nogen islandsk eller skandinavisk Skole — her ytrer om vort Lands Sprog, er i sig selv en saa vittelig Sag, og saa historisk klart, at det synes, enhver dannet Læser maatte kunne sige sig det selv. Men Professor Hiort har dog en sand Fortieneste af at have udtalt det. Det er desværre kun alt for viist, at vort eget Sprogs, vor egen Literaturs Historie er mindre bekiendt hos os selv, end engang den Classiske Literaturs var det, og nu meer end et nyere Sprogs Beskaffenhed og historiske Forhold tør være det. Saaledes er det godt, at der engang høres en sagkyndig og fordomsfri Stemme om vore Sprog

²¹⁾ P. Hiort, „Om det engelske Conjugationssystem, med et Tillæg om Forholdet imellem Dansk og Engelsk“ (Program ved Sorøe-Academie 1813). S. 117. Det bør her erindres, at den Tid, da Sprogets Danskhed „nedboiedes og skjultes,“ ikke hører til dets afgjørende Dannelsesperiode, i det 15de og 16de Aarhundrede. Den da stedfindende Indflydelse af det Plattydsk og Høitydsk virkede ikke saameget paa Sprogets Organisme, Nationalitet og Egenhed, som paa Ordstoffet. Det var snarest i det 17de Aarhundrede og Begyndelse af det 18de, at det danske Sprog „nedboiedes“ og fordarvedes ved Videnskabeligheds Synken, ved en mere barbarisk, end classisk, i al Fald unaturlig Latinismes Overvægt og Herredomme hos den lærde Stand; ved overhaandtagende Pedanterie og almindelig Smagløshed, hvori man fulgte det tydske Exempel, ved Sprogets raae og vanskabende Opblanding med latinske og franske Ord — der aldrig, efter de historiske Betingelser, have kunnet sammensmelte med vore nordiske Sprogelementer, saaledes som de i den normannisk-franske Literaturperiode kunde gaae over i det Engelske.

forhold, i det Tilfælde, hvor man er nærvæd, som det paa Tydsk hedder, „ikke at kunne see Skoven for Træer.“

12. Det er upaatvibelig ganske overflødig, endnu for os selv at føre et formeligt Beviis for, at det danske Sprog ikke er en tydsk Mundart;²²⁾ men det burde være ligesaa overflødig at bevise, at dette vort Sprog endnu er til i fuld Livskraft og Selvstændighed, endskøndt det stærkt har beriget sig af tydske Kilder, og blandt meget af det saaledes optagne og fordanskede Sprogstof, har belemret sig med enkelte Ord, som enten have fortrængt oprindelig danske, f. Ex. Gartner, (dog ogsaa eng. Garden er) i St. for det danske Urtegaardsmænd og Bodemester; eller som ere komne i Brug ved Siden af det danske Ord, undertiden til betydelig Fordeel, ikke til Skade for Sproget (f. Ex. skion og smuk, sager; Sang og Qvad; Stemme og Røst; beskytte og værne; finde og hitte, o. s. v.) Heri har vort Modersmaal havt andre Bilskaar, end det engelske der virkelig sammensmeltede sin germaniske Kending med den romaniske Islæt, hvad der hos Os, i en tidligere Periode, ikke har villet gaae an; imedens det derimod, hvad den grammaticalske Organisme angaaer, i dennes Omstilling og Dvergang til en nyere Sprogform, har en betydelig Grad af Liighed og Dverensstemmelse med Englændernes Tunge-maal. Dette har bevaret Grundtrækkene af sin oprindelige Form,

²²⁾ Man veed ikke ret, om man allene tør kalde det en Frugt af Uvidenhed hos tydske Videnskabsmænd og Litteratorer, naar de endnu dagligen ville opfoge denne Opfindelse som en Sætning af Sproghistorien, hvilken de snart bruge i Geographier og Statistiker, snart i politiske Stridskrifter, snart i grammatiske Lærebøger. Det er vist nok, at man i Tydskland, ved Siden af lærd Uvidenhed i alt andet, er besynderlig defect, i Kundskab til Nordens Historie, Sprog- og Litteraturforhold; man skalde dog ikke let tænke sig, at denne Mangel (som enkelte Fordomsfrie tilstaae) endnu kan strække sig saa vidt hos oplyste og aandrige Mænd, at den kan yttre sig, som hos Berg-haus, der ikke kender Forskiel paa Tydsk og Nordisk (Zvf. „Zadrelandet“, 1813. Nr. 1421) eller hos Menzel, der mener at „Bonde“ er „ein Verbündeter.“ (Zvf. Hiort, anf. St. 121.)

af det angelsaksiske Stammesprog's grammatiske System; men det har, om mueligt, endnu meer end det danske, aflagt det ældre Sprog's Beining'sformer, Kionsforskjel og andre organiske Ord-dannelser, imedens det, under Utagelsen af den større grammaticalste Simpelhed, har beriget sig med en overordentlig Mængde af Ordstof, optaget af den romaniske Sprogkilde. Under denne Udvikling tabtes en betydelig Mængde gammelsaksiske Ord, hvoraf mange endnu indtil det 14de og 15de Aarhundrede, ja indtil hos Shakspeare og hans Samtidige vare bevarede; men som heller ikke alle ere saaledes forældede, at jo endel med et rigtigt Valg, i høiere eller poetisk Stil, atter kunne optages. Saaledes opstod det nyere Blandingsprog i England — det eneste i Europa, som paa denne Maade har sammensmeltet de to Hoved-Sprogstammer, som denne Verdensdeels Nationer, udenfor den slaviske (og celtiske) Sprogfreds, have deelt imellem sig. Endnu er det saksiske Element overveiede — særdeles i det mundtlige Udtryk, eller i den daglige Tales Ordstof. Men begge have opnaaet en fuldkommen lige Sproggyldighed; og dette er Hovedsagen i Betragtningen og Bedømmelsen af det engelske Sprog's nærværende Forhold og Stilling til dets ældre og oprindelige Skikkelse. Imedens det har vundet uendelig meget i Stofrigdom, har det intet tabt ved at aflægge den gamle „konstige Sprogindretning, med mange Endelser i Declinationer og Conjugationer“, ved hvilken endog Rask, der anvendte sit hele Liv paa at opspore og oplyse Sprogens Oprindelse og Slægtskab giennem deres indre Bygning, eller grammatiske Organisme, anseer det for tvivlsomt, om „de Fordele, den har i Henseende til Kortbed i Udtrykket, Frihed til Omflytninger og Udeladelser“, m. m. opveie Fordele af den modsatte Simpelhed. — „Men, tilføier han, „hvilken af Delene man vil antage, saa kan Engelsken, der uagtet sin Simpelhed har naaet en saa høi Grad af

„Uddannelse, og har en saa ypperlig Literatur, som noget andet Sprog i Verden, betage os enhver Frygt for at overlade vort eget til en lignende naturlig „Gang“²³⁾.

Denne vort Moderemaal's Naturudvikling, har, som vi ovenfor viste, ligesaa tidligt, som i England, ført vore Forfædre til en egen nyere dansk Sprogdannelse, hvori, som Rask i sin anførte Afhandling førstegang lagde det for Dagen, ingen germanisk eller tydsk Bygning fik Indgang, men den skandinaviske-nordiske vedblev at herste. Men efterat man hos os til en Tid forgievs havde prøvet paa, at udvide Sprogforraadet paa samme Vel som Engländerne, eller ved Laan fra det Latinske og Franske, vendte man sig snart igien til det nærmeste Nabo-sprog, hvis gamle Slægtskab med Nordens Stamme-sprog vel allerede for umindelige Tider siden havde ophørt at være organisk umiddelbart; men som aldrig havde ophørt, gennem Nederfaxen at bevare den Indflydelse paa det Danske, som et Overgangsforhold imellem Stammerne maatte medføre. Det var saaledes intet Nyt, intet Uørt, ingen voldsom Sprog-omvæltning, naar man i det 18de Aarhundrede deels udviklede den danske Ord-dannelse ved en udvidet, langt tidligere begyndt Brug af visse tydske uadskillelige Partikler (særdeles *be*, *an* og *er*); deels ved at berige Sprogmasjen med en stor Mængde sammensatte Ord, som vi nu have tilfælles med Tydskerne. I det sidste fulgte man ligefrem en organisk Egenkab, som vort Moderemaal deler, ligesaa vel med det islandske Stamme-sprog, som med det angelsaksiske, det engelske, det hollandske, det gamle og nyere tydske Sprog. At herved opstaaer en stor og hyppig Ordliighed imellem det danske Sprog og de beslægtede,

²³⁾ „Den danske Grammatik's Endelse og Former, af det islandske Sprog forklarede.“ N. K. Rask's samlede Afhandlinger, udg. af P. K. Rask. Kbh. 1834. I. S. 191.

gjør derfor det første ikke mere udenlandsk, eller vanslægtet fra sit Stammeſprog; men det danske Sprog har netop den Fordeel, at det har Udgang til flere Rigdomskilder af den Art, end de romaniske, flere endog, end det tydske. Det kan, i at danne Sammensætninger, med Forsigtighed benytte ikke allene sit Stammeſprog, men baade det engelske, det tydske og det hollandske.

13. Mere fremmed for den oprindelige og danske Sprogform er den ovenforberørte Ord dannelse ved tydske Partikler. Ingen af dem, vi nævuede, kiender det gamle islandſke Tungemaal; Partikelen *for*, som det bruger, er dog hverken ſaa hyppig, ſom den er bleven hos os; eller anvendes ſaa ofte med ſamme Virkning, ſom det tydske *ver*, der hos os er blevet til *for*. — Men nogle af diſſe Partiklers Brug er i ſin Oprindelse næſten ſaa gammel, ſom vort Skriftſprog, eller naaer dog op i det 15de Aarhundrede. En Sprogdannelse, der havde fire hundrede Aars Alder, og i dette lange Tidsrum efterhaanden havde rodfæſtet og udvidet ſig, havde derfor alt for længe ſiden erhvervet Indfødsret, da man i det 18de Aarhundrede benyttede den med en Udvidelse, ſvarende til Sprogets Fornødenhed²¹⁾. Det var heller ikke allene i Danmark og Norge at denne Indvirkning fandt Sted. Det ſvenske Skriftſprog, hvis Udvikling

²¹⁾ Det var ogsaa ſun Uvidenhed eller Pedanteri, ſom under vor Literatur-Udvikling i anden Halvdeel af 18de Aarh. vilde gjøre nye Ord, dannede ved denne Partikel, latterlige (ſ. Ex. *bedømme*, *beſtåle*, *beſyuge*, *beundre* osv.; jvf. *Soroſſke Samlinger*. 1765. 1ſte St. S. 137 o. ſg. i *Kritiken over Jomfru Viehls Comedier „Haarkloveren.“*) Fornuftigere var baade Gilleſkov, i ſine ior Sprogſtorien intereſſante „*Cogitationes de ſcientiis, vernacula lingua docendis*“ (1717) og C. Zenuſenius i hans mindre bekiendte „*Schediasma de particulis danici sermonis connexis, præpositivis, pariter ac postpositivis.*“ (1749). Han var vel langt tilbage i etymologiſk Videndiab og Kundſkab; men mindre i rigtige Foreſtillinger om Sprogets virkelige Forhold og Beſtaffenhed.

gaaer jævnsides med vort Modersmaals, har den ſelvsamme Ordannelse ved tydske Partikler, ſom dette. Det har endog optaget og indtil den nyeste Tid bevaret et ikke ubetydeligt Antal tydske Ord og Ordformer, ſom vi ſlet ikke bruge, eller nu have aflagt²⁵⁾; hvorimod det paa den anden Side har beholdt endeel nordiſke Ord, der ikke bruges, og tildeels aldrig have været brugte i det danſke Skriftſprog. Skiondt i geografiſk Beliggenhed langt meer end Danmark fiernet fra det egentlige Tydskland, havde Sverrige, efter Tredive=Aars Krigen, efter Erobringen af Viſland og flere Öſters=Provindſer, Anledning nok til at faae Sproget fortydsket; og det gif vore Naboers Sprog ſlet ikke bedre, men — iſær længere hen — endnu værre, end vort eget, ved at blive opblandet med Latin og Franſk. Klagede man allerede i Midten af det 17de Aarhundrede (1658) netop paa ſamme Tid ſom Carl Guſtav fik Lyſt til at ſtiſte et ſcandinaviſk Monarchie, med en hoi Grad af Naivetet over al den Trængſel og Foragt, det ſvenſke Sprog maatte lide; at man ſelv i Rigets Hovedſtad, ikke undſaae ſig ved bruge det tydske Sprog for det ſvenſke; og at Sproget kom i Forfald, fordi hverken Fornemme eller Lærde vilde bruge det, men derimod anſaae det for en Öre, jo flere fremmede Sprog de kunde tale:²⁶⁾ ſaa gientog man

²⁵⁾ Saaledes, for at anføre nogle Exempſer: anbiuda, Anbud, angelägen, almose („Almoſen“); Ämbar („Gimer“); Anspråk, bedyra, (forſikre om, „betheuern“) Befäl, Befälhafvare, beſintlig, bemantla, benägen, beſtällsam; Betyg, betyga, Bewäring (og flere lignende med Gerſtavelsen be); ertappa, Boſ, („Bube“); Fönſter („Fenſter“); Fråge, Spörgsmaal; fråga, at ſpörge; dynga, at giöde; Fora, („Zuhre“); Fluss, (i Lemmerne); Geſäll, (Haandværksvend; irrig, Irring, Rock, Kiortel, Kiöle, Nattrok, m. fl.; Swall, („Schwall“); swärighet, Vanſtelighed; Wade, (Læg paa Benet); widrig, mödbydelig; ſpråka, tale med, ſamtale; Fogel, Tygel, Wäg, wurma, Wall, Näktergall, plöttlig, Roder, („Ruder“, Nare,) o. ſ. v.

²⁶⁾ (S. Rosenhane) „Thet Swenſka Språkeſ Klagemål, at thet ſom ſig berde, ida ährat bliſwar.“ Etedholm. 1658. f. Ex.:

endnu 112 Aar sildigere de samme Klager med endnu langt mere Eftertryk og i videre Udstrækning. Vi kunde udskrive hele Stykker og Sætninger af et svensk Skrift, der udkom 1770, hvori man kunde troe at høre et Echo af hvad der nu skrives om vort Moderemaal's farlige Svæven paa Bredden af Tydsfhedens Krater — dersom man ikke vidste, at det var over

„Här talas altiidh mehra,
Med andra Måål, än migh;
Och skal man någonthera
At lära önska sigh,
Så läres för alt annat,
Än som jagh läras kan.“ o. s. v.

— — — — —
„När Barnen skole läsa
Til, heller ifrån Bord,
Föräldrane them snäsa,
skeer thet med svenska Ord.“ o. s. v.

— — — — —
„En Svensk skäms intet sättia:
Här sälies Swedisk Biir;
En skrifwer medh stoor flätia:
Gut Wein verkaufft man hiir.“

— — — — —
„Men ofta får jagh höra,
Hwar Gudztienst hållas skal,
At Tyskars Liud förstöra
Then Svenke Sängen all.“ o. s. v.

Ikke bedre beskriver Stiernhielm omtrent paa samme Tid det svenske Sprog's Ringeaagt hos Folket selv: „Thetta jagh säger derföre, at „jagh weet, vårt Måål af os hielwom Inföddom wanwyrdas och för- „achtas, för des Slätheet och fattigdoms Skull (så seye wi). Ther „emot wij och gøre stor högtid af Frantzösk, Spanst, och Ita- „liansk, lijka som riksa af myckla ord, härlige af präng, glimmande „af fagerlet, flödande af sunder och sötna.“ o. s. v. Og om Sprogets da opkommende barbariske Udyptning med fremmede Ord: „Men huru wäl thet står och tämer een til älders kommen alvarsam „Fru, som kläder sig efter gamle Drägten, att hon behänger sig, här „medh ett, och ther med annat sönderhackat, franshat, krusat, gull-brämat, „alamodigt Plagg: thet see, och see wij ät, alle Dagat.“ o. s. v. (Berörelsen til „Swea och Götha-Måles Fatebur.“)

70 Aar siden at en svensk Forfatter advarede sine Medborgere imod den herskende Gallomanie²⁷⁾. Denne er dog saa langt fra at være landsforviist fra Sverrige, at den ikke blot i Sprogbrugen er bleven autoriseret af det svenske Akademie — men nylig er bleven eftertryffeligt ophoiet og anbefalet de Danske til Efterligning, af en udvandret svensk Literator i Kjøbenhavn.

Den ovenfor nævnte Tydslands Indflydelse paa den nyere danske Sprogdannelse har været stor og betydelig nok; men man finder undertiden en Lyst og Tilbøielighed til at overdrive den, som, hvor dette ikke er Virkning af Fordom, i det mindste ikke er grundet paa en reen historisk og stilistisk Betragtning af Sprogforholdene. Den simpelste Erfaring kan sige os, at det er meget langt fra, at de to Nationer have saa stor Lethed ved at forstaae eller lære at forstaae hinanden i Tale og Skrift, som Tilfælde vilde være dersom vort Sprog var saa fortydsket, som det nu er blevet Mode, at kalde det; og ligesaa let vil man kunne overbevise om, at Banffeligheden ved at oversætte fra det ene

²⁷⁾ „Undersökning om de Följder, hvarmed inhemskt Språks Förakt verkar på Folkets Seder, med Tillämpning på Svenska Folket i Synnerhet.“ Stockholm 1770. Her klages lige saa stærkt og alvorligt over Modesygen i Sverrige for det franske Sprog, som i Midten af det 17de Aarhundrede over Modermålets Tilfættelse for det Tydske og dets Opblanding med fremmede Ord. „Det förnämsta, som nu anses för en skickelig (duelig) Informators egenskap, är, att han skal kunna förstå och tala *Fransyska*, då han överhopas utan asprutning med ansenlig lön och hederliga vilkor.“ p. 39. Franskt skulle alle Børn lære, enten de komme til at bruge dette Sprog eller ikke; og dette „siolliga tycket om nödvändigheten, at straxt i barnåren lära Barnen *Fransyskan*,“ gielder om begge Køn. For Hisebørns „ansändige Opdragelse anses det at være af höieste Nödvändighet, at de maa lære at forstaae og tala Franskt;“ om de endeg efter saa Aar kun have „Levninger af nogle saa Ord tilbage, til Vidne om, at de ere ärlere og förnemmere end deres Jävnlige.“ Foragt for Modermålet hos Ungdommen af höiere Ständer er almindelig, især efter Udenlandsreiser; det Svenske opblandes hos dem med utallige fremmede Ord, og usvenske Taalemaader. (p. 45, 46.) o. s. v.

Sprog i det andet, uden at træde noget af dem for nær, er ikke ringere, end ved at oversætte af et romanisk Sprog, som man forstaaer, paa Dansk. Ligesom Rask i sin Tid var den første, som af vort Moderemaal's Sprogbygning, af det Sprog, Folket i Danmark til vor Tid taler, beviste, at det endnu har sin gamle nordiske Rod tilbage: saaledes har nylig hans Landsmand og Efterfølger i nordisk Sproglærdom (Prof. N. M. Petersen) i en lærd og interessant Udvikling vist den Forskiellighed og Modsætning, der finder Sted imellem de skandinaviske, og navnlig den danske Sprog, og den høitidske Sprogform i Henseende til Ordboining, Ordforbindelse og Ordstilling i Sætninger. (Han har derimod forbigaaet, hvad her vilde have været paa sit Sted, at vise den ikke mindre mærkelige Overensstemmelse, som finder Sted imellem den engelske Syntax og Sætningsdannelse og den danske; og han hengiver sig tillige, i at karakterisere den tydske Stiil og Periodebygning til Overdrivelser, som ligge uden for Videnskabens og Smagens retfærdige Kiendelse.) Netop denne vort Sprogs grammatiske Egenhed, som ligesuldt er til i sit Grundpræg, skiondt i simplere, mere afflebne Boining'sformer, er det uomstødelige Beviis paa, at Sproget ikke er fortydsket i sit substantielle Væsen, skiondt det i den tilfældige (accidentelle) Materie har optaget meget tydsk Stof; hvoraf imidlertid, som Hiort siger, „mange af de indpodede tydske Grene siden igien ere bortvisnede, da det danske Sprogs Stamme atter reiste sig, og skød nye Skud af den altid friske Rod fra det 17de „Aarhundrede af.“ Denne Sprogets „Elasticitet“, og denne dets „Seighed“, have netop været Midlerne, hvorved det under saa mange og langvarige Indpodninger fra den tydske Side, og under det stærke Indbrud af latinsk og fransk Ordstof i det 17de og Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, baade har funnet bevare sin egen Delsgrund for Sprogdannelsen, i en

Lid af et Par Menneskealdere opnaae en overrassende Grad af Rigdom og Udstrækning i Dannelse, og efterhaanden luttre og forædle sine Erhverveller. Saaledes kunne vi, midt under en levende og kraftig Sprogudvikling i det 19de Aarhundredes Midte, dog allerede overgive den følgende Slægt en fast og classisk Grund for den danske Literatur, som Efterkommerne, dersom de ville bygge paa den, ere kaldede til med endnu friske, ungdommelige Kræfter at kunne have til høiere selvstændig Betydning i Europa.

14. Men det er netop denne Udsigt i Fremtiden, man vil frastrive os. Det er Sprogets Bauslægning og Forringelse, man klager over; det er med Gysen og Rædsel, man seer dets stigende Cultur, dets udvoksende Fylde, dets i alle Grene rigere Literatur. Altsaa — jo mere denne udfolder sig, desto nærmere er den ved sin Culmination, ved det Høidepunkt, hvor dens Dalen og Synken skal begynde? — Hvis man gif ud fra dette Synspunkt, vilde man vist nok have meget i den gamle, meget i den nyere Verdens Historie, til at begrunde en Frygt, der ikke desmindre, — ligesom enhver anden — hører til de unyttige og overflødige Stemninger under en tænksom Betragtning af historiske Forhold. Bedre er det i det mindste altid, at handle og virke i det Nærværende, saa vidt vi kunne naae og tilegne os det, end at lade os skræmme af en Skræk for det Dunkle og skjulte Tilkommende. Her ligger desuden en ganske unaturlig Opfattelse af Sprogforholdet til Grund for den mørke og nedslaaende Skildring, man vil give os af vort Sprogs Egenkab, Tilstand og Udsigter. Man gjør det abstracte Sprogbegreb, det i og for sig selv betragtede Sprogmiddel, den nu herskende Sprogbygning og Sprogorganisisme, fra et udelukkende linguistisk Synspunkt, til det Væsentlige, til den herskende Magt, den afgjørende Maalestof for Nationaliteten, Fuldkommenheden, Culturen i et Folks Tunge-

maal og Skriftsprog. Det er jo dog ikke Sproget, som gior Culturen; det er ikke Ordet, som skaber Ideen; det er ikke Stilen der gior Forfatteren; det er ikke Grammatiken, som gior Literaturen eller Sprogkonsten hos Digteren og Taleren. Literaturen er et Billede af Folkets Mandelighed paa et vist Tidspunkt; Sproget er det ydre Organ, hvorved denne Mandelighed aabenbarer sig. Vi maae derfor, naar Talen er om Skriftsproget hos et Folk, først spørge: hvorledes er det fat med Sprogets Etymologie og Grammatik? — det sidste er (som vi ovenfor sagde) det Punkt, hvorfra den videnskabelige Sprogforsker og Sproglærde gaaer ud, og hvortil han vender tilbage; men det er hverken det udelukkende eller det eneste Synspunkt, der, hvor vi ville betragte og bedømme en Nations aandelige Tilstand og Kultur, giennem dens Sprog og Sprogværker, eller hvor et Folk vil klare sin Selvbevidsthed og Anskuelse af sine egne Sprogforhold. — Det er jo bekiendt nok: man skriver ikke det engelske Sprog nu, som i Kong Alfreds eller Chaucers Tid; man skriver heller ikke, hverken i Danmark eller Sverrige, det Sprog, som Islænderne skrev i det 13de Aarhundrede; man taler ikke det Sprog, som Folket paa Island endnu taler. Det gamle Sprogslægisskab er ikke udsløttet, men det er blevet svagere; den gamle islandsk-norske Literatur er for Aarhundreder siden afsluttet og forældet. Her kan saaledes blot, hvad Skandinavien angaaer, være Tale om en dansk, en svensk Literatur; og det er i disse vi maae opsoege de Betingelser, som have virket historisk dannende paa de nyere Skriftsprog i Norden.

ville vi da undersøge disse's Oprindelse, og giøre Rede for deres Udvikling og Dannelse, derfra, hvor Sporene af denne først blive os kiendelige og tydelige: da maae det forud erindres, at i Sproghistorien, saalidt som i nogen anden Historie, kunne vi neies med halve Sandheder; med antagne

Meninger, i Stedet for Kiendsgjerninger; eller med almindeligt udtalte Sætninger, som ifkun for en Deel af Indholdet have deres Rigtighed. Saaledes forholder det sig ogsaa med vort Modersmaals og vort Skriftsprog's Dannelse, med Historien af de Forandringer, det i sin Udviklings forskjellige Perioder har undergaaet. — Siger man os i den Anledning: ethvert levende Sprog er underkastet Forandring, ikke blot i Talen, men i Skriftsproget: det er ikke noget „Færdigt,“ noget „Stillestaaende,“ men, som W. Humboldt udtrykker sig, „noget i hvert Dieblig Forbigaaende:“ da er dette, i sin Almindelighed, en saa bekendt Sag, at det intet Beviis behøver og ingen Modsigelse vil finde. Vil man derimod sige: Sprogets Forandringer ere til enhver Tid de samme, altid lige gennemgribende, omvæltende, forvandlende — og saaledes som et Skriftsprog dannede og fæstede sig af Dialecter, (hvilket jo dog ogsaa hos ethvert Folk er skeet under andre og særegne Bestingelser) saaledes kan det, endog efterat have naaet en høj Grad af Literaturdannelse, atter gaae tilbage i et Slags Barndomsalder og Dialect-Tilstand, eller, ved at opgive sin i Literaturen consoliderede Eiendommelighed, sammenmelte sig med et andet, beslægtet Sprog, og saaledes lade sin Organisme omdannes, sin Talebrug revolutioneres, sine Classifikere forældes: da giver man os her en Mening eller Paastand, som ingensteds finder noget historisk Beviis. Til dette maa vi holde os; Sproglære og Sprogkritik have deres egentlige Stof i Sprogene, som de ere; Sproghistorien maa søge sine Kilder i Sprogene, som de vare; og den maa ligesaa omhyggeligt, og med samme Kritik og Trostaa op søge og betragte disse Kilder i en nyere Tid, som i den for længe siden udrundne.

15. Naar vi nu blive staaende ved den nyere europæiske Sprogdannelse i dens to Hovedstammer, den germaniske

og den romaniske: da vilde vi forgivees i et Martusinde søge noget Phænomen, der ganske kunde svare til Lignelsen imellem et levende Sprog og „en Have, som man kuulgraver“, for at „begynde forfra paa et nyt Anlæg“; og naar der tilføies: „Det samme have Folkene gjort ved deres Sprog; der er ikke bleven Steen paa Steen, ikke Jordklump ved Jordklump:“²⁸⁾ da er dette virkelig mere rhetorisk, end historisk. Det sidste nævnte Udtryk maatte nærmest anvendes paa Sprogens Ordstof; men da lader det sig jo dog ei engang sige om Forholdet imellem de gamle, saakaldte classiske Sprog og Europas nyere, levende Tungemaal, der have beholdt saa meget af hines Grundstof. Vil man anvende Lignelsen om „det nye Anlæg“ paa Sprogbygning, Ordforbindelse og Sætningsdannelse: da have jo vistnok de europæiske, navnlig de romaniske Sprog, i den Henseende modtaget store Forandringer ved Afvigelser fra Stammesprogene. Men det er netop i disse Afvigelser, i den Sprogforvandling, som bestemte dem, at Roden, Oprindelsen, Organismen for de nyere europæiske Sprogstifter moa søges. Her kan ikke være Tale om Italiensk, Fransk, Spansk o. s. v. i Forhold til Latin; men om disse Tungemaal, i Forhold til sig selv, efterat de engang havde udviklet et saadant Skriftsprog, der kunde blive Organ for en national Literatur. Efterat dette Forhold var indtraadt, vil man i Historien forgivees søge om nogen saadan Sprog-Revolution, „der ikke lod blive Steen paa Steen“ i Sproget. Man meder derimod det mærkværdige Phænomen, at begge Hovedstammerne i Europas nyere Sprogverden, i Henseende til Sprogmaterien, have kunnet indgaac en sammenjæltende Forening i det engelske Tale- og Skriftsprog, uagtet Organismen blev, hvad den oprindelig (i det Angelsaksiske) havde været, germanisk. Et

²⁸⁾ Annaler for nordisk Oldkyndighed, for 1844—45 S. 61.

lignende Tilfælde, men i sin Art og sin Udstrækning mere indskrænket, har man i det spanske Sprog, der endog har optaget ikke saa Ord af semitisk Udspring (nemlig arabiske,) som gaae og gælde ved Siden af den større Masse af latinsk Oprindelse, m. m. Dette omtale vi her kun til Vidne om, hvorledes der i Sprogene ligger en organisk aandelig Kraft, der er mægtigere end det materielle Stof, som Ordene i og for sig selv udgiøre; en Kraft, der; under de fornødne historiske Forhold, i Brugens Symbolik er i Stand til at betvinge baade fremmede og indfødte Sprog-Elementer.

Man har derimod ikke, siden de nyere Sprogorganismer havde naaet den Udvikling, som et dannet Skriftsprog giver Tungemaal, og den Culturgrad, som betinges ved en National-Literatur, kiendt nogen saadan Sprogrevolution, som vi maatte tænke os der, hvor en civiliseret Nation, der eier et saadant, giennem Aarhundreder dannet Skriftsprog, og i dette en fæstet Sprogbrug og Skrivebrug, skulde „rive alting op, og begynde forfra.“ I Sprogenes Verden er Fremgang og Bevægelse aldrig pludselig og voldsom; et udviklet Sprog er (naar vi ogsaa ville bruge et Billede) som det rodfaste, udvorne Træ, der Aar for Aar skyder friske Skud og udvider sin Greenvært, men hverken kan faae en ny Rod eller Stamme. — Man har, bejnderligt nok, som en af „tusinde“ (!) Erfaringer, til Oplysning af slike Sprogevolutioner, villet nærne Dante og Petrarca som Exempler paa, hvorledes Sprogene danne sig og forandres, som en „Følge af Tænkningen“, og naar „enkelte Mænd forsøge og bringe i Gang“ hvad der hos Folket finder Indgang og Fremgang, naar det har en levende Trang til Uddannelse.“ — Dette Exempel af Italiens Sprog og Literatur, i hvad det i øvrigt maatte antages at kunne bevise, er ikke allene uanvendeligt paa det danske Sprog; men frembyder endog sproghistoriske Forhold, der i Virkeligheden

modbevise Sætningen, som Exemplet skulde bestyrke; hvorfor vi netop ville anvende det imod Forfattere, der antage, at man ogsaa i det danske Sprog kan komme til „at rive alting ned, og begynde forfra.“

Dante, hedder det, blev Skaber af det nyere Italiens poetiske Sprog, ved paa sine Reiser at tilegne sig de italienske Dialecter; men „han fyldte tillige sit Sprog med en utallig Mængde fremmede Ord, som han knyttede sammen med de indenlandske Sprogrodde.“ Her var allerede endeel at indvende imod de „utallige fremmede“ Ord hos Dante; thi den allerstørste Deel af de Ord, her menes, vare dog af latinisk eller romanisk Stamme ²⁹⁾; og det synes noget underligt, at kalde disse fremmede for den nyere italienske Sprogdannelse, paa samme Tid, som man endnu anbefaler os det islandiske Stammesprog, der for en stor Deel, eller i detis hos os bortfaldne Ordsmængde, er mere fremmedt for Danske, end den latiniske og provençalske Sprogkilde i det 14de Aarhundrede var for Italienerne. Med Hensyn til Dialecterne maatte det ogsaa hedde: Dante var vel fortrolig med flere af Italiens Dialecter, og benyttede dem undertiden; men det var hans egentlige Modersmaal, den florentinske Dialect, som han uddannede og lagde til Grund for sit Skriftsprog. — Petrarcha derimod: „som indsaae, at ethvert Tungemaal har sin særegne Charakter, forfaste alle de Hebraïsmes, Hellenismer og latiniske Talemaader, som Dante havde indført; han forsked de fremmede Ord, som stødte hans sine Ore, førte saaledes det italienske Tungemaal tilbage til sig selv,“ og „lod det gennemgaae en ny Forandring.“

²⁹⁾ Dante bruger vel paa enkelte Steder i sin Commedia reent latiniske Ord og Talemaader; men disse Steder, udmærke sig derfor ogsaa tiendeligt fra den øvrige Stil. Hans mindre Digte og profaiske Skrifter, ere skrevne i en afgjort toscanisk Sprogart.

Her maae vi for det første erindre, at ikke blot Sprogforholdet, men ogsaa Individualiteten og det poetiske Stof var heelt anderledes hos de to Digtere. Petrarca digtede ingen *Divina Commedia*. Han eiede ikke Dantes malmstærke, ildfulde Sial, eller hans gigantiske Phantasi. Hans erotiske Canzoner og Sonetter betingede og fremkaldte allerede ved Stoffet, ved Poesiens forskjellige Aand og Gienstand, en anden Sprogcharakter, end Dantes; og han havde i denne en Forgænger, hvis mægtige Genie havde i Sproget banet ham en lettere Ve. Men heller ikke var denne, eller *Poesiens* overhovedet, den eneste Ve for den italienske Sprogdannelse. Meget havde Florentinerne allerede virket og skabt for den italienske Prosa, tildeels endog før Dante skrev. Digteren Brunetto Latini, og flere Toscanere fra det 13de Aarh., Historiefrierverne Malespini (død 1281), Compagni (d. 1323), Villani (d. 1348) kunne her blot nævnes; ligesom Homiletikeren Giordano da Rivallo (omtr. 1300) og den endnu agtede Cavalca (d. 1342.) Medtage vi nu ogsaa den med Petrarca samtidige Boccaccio (han var otte Aar gammel, da Dante døde) saa have vi her den tredje klassiske Florentiner — en genial og frugtbart Forfatter, for Sproget ikke mindre vigtig, end Petrarca, og en af det italienske Sprogs egentlige Skabere, hvis Prosa har den Egenskab, at den endnu efter fem hundrede Aar er klassisk i hans Fædreland.

Dette gjør det endnu mere klart, at ingen vilkaarlig eller pludselig Sammenstøbning af italienske Dialecter dannede Italiens Skriftsprog; men at det ved flere geniale Sprogkonstnere byggedes paa Underlaget af den, allerede i sine Elementer, med mere Cultur end andre italienske Mundarter begavede, og af tidligere Forfattere, skøndt med svagere Gøne og Dannelseskraft, benyttede florentinske eller toskanske Sprogart. Endvidere siger dette Brudstykke af den italienske Sprogshistorie os, at den i sin tidligste Periode har meget ganske

eiendommeligt, der ogsaa vidner om den særegne Charakter, som fremtræder forskjellig i ethvert af de nyere europæiske Sprog's Oprindelse og Dannelse. Men det siger os tillige, at det netop er uheldigt, baade at ville sammenstille det italienske Skriftsprog med det danske, hvis Kultur er flere Aarhundreder ældre, og at tage hiint Sprog til Beviis paa Sprogens Foranderlighed, da intet nyere europæisk Sprog (neppe engang det spanske) har bevaret sin tidlige classiske Form mere uforandret giældende, end netop det italienske. Hvilket andet Land i Europa kan opvise en Forfatter, der skrev for 500 Aar siden, og hvis Prosa endnu betragtes som et af de fortrinligste Mønstre i fortællende Stil?

16 Det er netop dette, som taler for de Sætninger, vi ville søge at begrunde og bevise, for ved almindelige Erfaringer og Analogier af Sproghistorien særdeles at oplyse vort eget Skriftsprog's historiske Forhold. Disse have vel kun ringe Lighed med de italienske; men dog kan man ligesaa lidt i Danmark, som i Italien, holde sig til Digterne, som de eneste rette „Sprogskabere," eller til „Sproggrandskere, som gaae hinc til Haande." De sidste komme altid bag efter, naar Sproget allerede er til, og have intet med Sprogets Dannelse at gjøre; de benytte „Sprogskabernes" Værk; men gaae dem ikke til Haande. — Ligesaa lidt kan man fremstille vor Literatur, med dens nye, endnu næsten ungdommelige Tilstand og Forhold, som et saa paafaldende Exempel paa Foranderlighed i et Skriftsprog, at det næsten maatte see ud som vi havde vanskeligt ved at forstaae Holberg's Stil, og som om Sneedorf for omtrent 80 Aar siden skrev en Prosa, der ikke tilhører vor nuværende Sproghorizont. Den første Forudsætning er det ufornodent at afbevise; derimod bør det vides, paa hvilken Maade det forholder sig med den foregivne „Afstand imellem Sproget i Melampe og i Hakon Jarl;" og hvilken den

virkelige „Forstiel er imellem den ældre Suedorfs Sprog, og vort.“ Thi netop til Udviklingen heraf lader sig knytte en Fremstilling af vort hele nyere Sprogforhold, hvis sande Væsen og Standpunkt man misliender og forvirrer, naar man vil betragte det danske Sprog, enten fra et udelukkende islandsk eller skandinavisk Standpunkt — fra et forudfattet philologisk-grammatisk, og saaledes hverken fra det sproghistoriske eller sprogphilosophiske Synspunkt.

Forst altsaa maa det, i Henseende til den omtalte „Afstand“ bemærkes, at Sammenligningen imellem Melampe og Hakon Jarl egentlig ikke siger meer, end at Melampes Forfatter ikke var tragisk Digter, og ingen Forestilling havde om høiere eller ideal Poesie — saalidt som den hele Tidsalder i Danmark, hvortil Holberg hørte. Havde denne Tidsalders aandelige og æsthetiske Cultur staaet paa et andet Trin — havde f. Ex. en dansk Corneille eller Racine kunnet fremstaae under Frederik den Fjerde: da var Afstanden imellem Sprogetonen og Sprogkulturen i den saakaldte „Tragi-Comedie“ af Holberg, og i Dehtenschlägers Tragedier, bleven ulige ringere. Den ligger jo ikke i Ordene, saameget som i Poesien, og den poetiske Diction. Der findes knap i Melampe et eneste virkelig dansk Ord, som jo endnu lader sig bruge — ja endog anvendes ganske som Holberg har gjort, i Fald man i vore Dage var i Stand til at skrive en ny Melampe. Men dette er her det væsentlige: i Holbergs Dage var det umueligt, at nogen Dansk kunde frembringe enten en nordisk Tragedie, eller et tragisk Drama; saalidt som Nogen i vore Dage kan skrive en holbergsk Comedie, uagtet Sprogkarakteren fra den komiske Side i vor Tid staaer uberegneligt nærmere Holberg, end i den alvorlige og høiere Poesie, hvoraf i hans Tid i Danmark kun kiendtes saameget af dens Elementer, som der kan gaae over i en Psalme.

I sig selv paa samme Maade, men anderledes i visse Betingelser, forholder det sig med den paastaede Forstiel imellem Sneedorfs Sprog og vort. Den indskrænker sig deels til visse Ord og Udtryk, som Sneedorf vilde indføre, og som Brugen har forkastet, eller til enkelte grammatisk ucorrecte Sprogformer og Beninger hos denne Forfatter, som have givet Plads for rigtigere; deels til en kiendeligt mindre Ordrigdom, og en ringere Udvikling, Dannelse og beielig Lethed i Stilen, som vort Sprog i de 100 Aar, som ere forløbne, siden Sneedorf begyndte at skrive, har tilegnet sig. Men ikke desmindre er det lige vist, at Holberg, i det han grundlagde den danske Literatur, opførte sin hele Sprogbygning paa Danskhedens Grund, og at vi derfor ogsaa endnu overalt hos ham ere hjemme; men at med ham, og med en Gæstevært af nogle faa Forfattere i Prosa, der endnu gif i hans Spor, slutter saa at sige den hele ældre Sprogtone i den danske Stil; og den nyere begynder med Sneedorf.³⁹⁾ Dermed menes ikke, at man jo endnu kan lægge Slægtskab i Aand og Stil med Holberg for Dagen (hvilket overfor er viist;) heller ikke menes dermed, at nogen dansk Stilist i vore Dage vilde skrive aldeles som Sneedorf; men at Sneedorf var den første danske Prosaist, der havde Evnen til med Aand og Talent at optage og concentrere en stor Deel af det 18de, Oplysningens Aarhundredes Ideer og europæiske Cultur i sit Sprog, og saaledes at bringe den danske Stil videre i Udvikling, Reenhed og Smag — uden at opgive enten Nationalitet eller Popu-

³⁹⁾ Der gives en Politisk-Tale af J. S. Sneedorf, holdt paa Sorøe Academie 1752. Den er mærkelig, ikke allene som den første ordentlige Tale paa Dansk, ved en verdélig Anledning, men som et Skrift, hvori Sneedorf (der udgav sine to første Bøger 1750 og 51 paa Fransk) to Aar før Holbergs Død allerede skriver Dansk i en nyere Sprogtone, Stil og Smag.

lærte. Var Holbergs Forfattercharakter og Stil mere eien-
dommelig, saa var Sneedorfs mere danned; og det var
ikke blot Voltaire og Montesquieu, der indvirkede paa hans
Aandsretning og Ideer, men upaatvivlelig have ogsaa de en-
gelske Profaisiter og Poeter, fra Lockes, Addison's, Steeles og
Popes Tidsalder, havt betydelig Indflydelse paa hans intel-
lectuelle og stilistiske Dannelse. — Vi kunne ikke fordybe os
videre i at udvikle denne, eller Sneedorfs hele Sprogcharakter;
det er nok, at holde fast ved den historiske Kiendsgierning; at
fra Sneedorf, Schytte, Jacobi, Baitholm, m. fl. gaaer vor nyere
Sprogdannelse i uafbrudte Led længere ned til Rahbek og
Baggesen, eller til det 18de Aarhundredes Slutning, hvis
Sprogslægtsskab med vor Tid man dog ligesaa lidt kan fornægte, som
man vil kunne løsrive disse Stilisters fra Holberg eller Sneedorf.

17. Dette er kun et Par enkelte Grundtræk af det
historiske Beviis, der giendriver den Paaastand: at det danske
Sprog, som vi tale og skrive, til den Grad er forandret fra Hol-
bergs eller fra Sneedorfs Sprog, at det skulde vise sig uden
Continuitet, uden vedvarende Genhed i sin Organisme, naar
vi tage denne som den er i vort nærværende Skriftsprog; og at
der af denne Paaastand kunde udledes videre Følgeslutninger om
dette Sprogs ubegrændsede Foranderlighed, om dets usikre, farlige,
med Oplosning og Udgang truende Stilling. Betragtning-
en af denne, grundet i sin Frygt paa Sprogets hidtil steds-
fundne, og endnu herskende og vorende Fortydskning, er
sygelig og i Folge heraf overdreven og uhistorisk. Den udgaaer
i sin Grundkilde fra en eensidig Burdering af et Sprog, i
Forhold til hvad det har beholdt af sin oprindelige Stamme,
af sin ældste Skikkelse. Det danske Sprog er ikke længere
fiernet fra det islandske, end det engelske er fra Angelsax-
ernes Sprog, eller det Tydske fra sin ældste gothiske Form hos
Ulfhilas. Mængden af tydske Ord, som under den nyere

danske Sprogudvikling (vi maae naturligviis fradrage alle dem, som allerede det islandske Sprog havde tilfælles med det gothiske og med det ældste tydske, og dem, som vi, under vor Sprogdannelse, fra Middelalderen have havt tilfælles med Friser, Nederlændere og Nedertydske) have fundet Veien ind i vort Tungemaal, naaer langt fra ikke Antallet af de recent fremmede Ord fra romanisk Sprogstamme, som det Engelske har indlemmet i sin eiendommelige Sprogfreds, og aldeles nationaliseret. Dette er ikke skeet anderledes, end at Sprogets egen organiske Kraft desuagtet blev uforandret, og betvang endog den hele, modstræbende, fremmede Ordmasse, som gik over i den angelsaxiske. Sprogets grammatiske Grundform vedblev at være indfødt engelsk, i hvor mange tusinde normannisk-franske og latinske Ord der end gik over i Engländernes nyere Tale og Skrift. Det samme Forhold gjelder (som ovenfor er sagt) om vort Modersmaal, og herved maae vi berolige os, med Hensyn til dets Fremtid. En endnu stærkere og fastere Grund til denne Beroligelse ligger i Sprogets Literatur, og i dets med Folket fremskridende Dannelse. Det er Literaturens Adel og classiske Værd, der holder et levende Sprog ved Magt; og inden man beviser os, at den danske Literatur i Midten af det 19de Aarhundrede er sunket i Forsald og Opløsning, eller i det mindste dalende ned imod denne,* er der endnu ingen Grund til at frygte for, at vort Sprog skulde recent vanslægtes, fornædres, eller opsluges af det tydske.

Denne Frygt fandt ikke Sted hos den europæisk navnkundige danske Sproglærde, der var, om ikke første Skaber, dog videnskabelig Begrunder af det nordiske Sprogstudium. Hans Læresætning: at Sprogets grammatiske Naturudvikling er den eneste, som har almindelig Gyldighed,³¹⁾ er ogsaa den eneste,

³¹⁾ See de ovenfor S. 602, 603 anførte Ord af Rask.

vi maae holde os til, naar vi historisk ville oplyse Sprogets Tilstand, og lade Sprogvidenskab og Sprogforskning vurdere den. En saadan, af den enkelte Sprogforskers Mening og Myndighed — om endog understøttet af nok saa dyb en Lærdom — uafhængig Naturudvikling hersker ikke blot i Sprogens organiske Forandringer gennem de grammatiske Former; men ogsaa i den hele stilistiske Sprogform, der udgør det Væsentlige i et Skriftsprog's Stof, Billedet af den Mandelighed, som et Folk gennem sine Forfattere meddele og bevarer i sin Literatur. Dette Billede er forandeligt i sin Skikkelse, ligesom Folkets aandelige Charakter, der afpræger sig gennem Talen, og fra det levende bevægelige Ord gaaer over og fæster sig i Skriftsproget og Skrifterne. Men hverken er Sproget allene til i Skrifter; heller ikke er den enkelte Forfatters individuelle Sprogcharakter, om endog nok saa ypperlig og classisk, i Stand til at optage og repræsentere det hele Sprog; endnu mindre kan selv den af sin Samtid mest yndede og hyldede Digter eller Prosaist, dersom han i Reenhed, Elegants, eller i Sprogdannelse overhovedet ikke har naaet det Trin, hvortil Sproget har havet sig, udøve en Magt over Brugen, som kun den kan vinde, der ikke allene besidder hvad der hidtil var Brugen's Eiendom, men virkelig udvider og forhoier denne Eiendoms Værd. Betingelserne hertil blive siældnere, jo mere Sproget stiger i indvortes Fortrin, Rigdom og Dannelse; men i samme Forhold bliver da Mueligheden af voldsomme og hastige Forvandlinger af Sprogcharakteren, eller Revolutioner i Sprogbrugen, mindre; ligesom i det Hele den Forestilling om et Sprog, at det skulde frembyde Billedet af en evigt skiftende Forandring og Ustadighed, er mangelfuld og urigtig. Der gives altid noget Bedvarende, en fast Skærne, som holder sig gennem Aarhundreder, og som, under Omskiftningen

af meget Yderligt i Formen, beskytter og vedligeholder en blivende indvortes Grundcharakter i Sproget.³²⁾

Men dersom det derfor er mere giennem Slægtsfølger og hele Perioder i Nationernes Historie, at vi maae søge Grunden til de Phænomener, der vise sig i Sprogens Forandringer, end allene hos denne eller hin enkelte Forfatter og hans enemægtige Indflydelse: saa kunne vi langt mindre tillægge Sproglæren og dens Theorier noget af en saadan Magt og Indflydelse. Det er ikke den, som opbygger, forvandler, eller beriger Sproget. Det er ligesaa lidt den, der kan give Love for et Folks Tale og Skrift, som Psychologien kan udfinde Normer og Love for den menneskelige Natur og Aandens frie Udtrængskraft. De grammatiske Systemer fremkalde ikke Sproculturen, eller Sprogets Rigdom og Udvikling; de ere kun en Virkning mere af denne. Det er først naar Sproculturen i et levende Tungemaal, der er blevet Organet for Skrift og for en Literatur, har naaet en vis Høide, at Sproglæren bliver i Stand til at undersøge, i hvilket Forhold Sprogets Organisme paa det givne Tidspunkt staaer til dets ældre eller tidligste bekiendte Former; og hvorledes dette Forhold er imellem Talens og Skriftens dannede Form, og Sprogets ældste Monumenter, hvilke man egentlig først maatte søge i Dialecterne, siden i Sprogets tidligste skriftlige Mindesmærker.

³²⁾ En nyere fransk Sprogforsker, der med en levende Kiærlighed for den store og rige gamle Sprogstat, som denne Nation eier, forener kritisk Indsigt og klare Begreber om den franske Sprogudvikling og de i dette Land eksisterende Forhold imellem det gamle og nye Sprog, har smukt udtrykt denne Sandhed: «La langue d'un peuple ressemble à l'Océan, dont la surface est turbulente & sans repos; une vague pousse l'autre. Mais là-dessous est le calme profond. En sorte que comme la surface est l'image de l'inconstance & de l'agitation, le fond pourrait servir de symbole à l'immobilité.» F. Geniu des variations du langage Français depuis le XII. Siècle. p. XVI.)

Sproglærens Stilling er saaledes tredobbelt og meget forskiellig, efterjom den anvendes enten paa et levende Sprog, men uden Skrift, hvor Grammatikeren kun er henviist til Naturformers Opsatning med den sterke muelige Trofskab og Skarphed; eller paa et dødt Sprog med en afsluttet Literatur fra forskiellige Sprogperioder, hvor Grammatikens System, for saa vidt det holder sig til en bestemt Omkreds, til en vis enkelt af saadanne Perioder, inden for denne bliver et Slags Løbbog, eller Sprogets „Institutioner“. Det tredje Tilfælde, Grammatikens Anvendelse paa det levende og skriftdannede Sprog, er meget forskiellig baade fra hiin og denne; den har, ligesom i det sidstnævnte Tilfælde, sin Tidsgrændse, nemlig Sprogets nærværende Skikkelse paa et vist Punkt; den kan i at søge tilbage efter Udgangspunktet, gaae saa langt og saa vidt, som den herskende Sprogbrugs Slægtfælskab med Sprogets Bæsen og Kærne gaaer, betinget ved Forstaaelighedens Prøve og Stempel. Men Tidsgrændsen er ikke afsluttet; Sproget er en levende Magt, og Sprogbrugen, grundet paa Folkets Autonomie, paa Udviklingens historiske Gang, og paa de Talendes og Skrivendes Bevidsthed om Sprogtaktens, Smagens, Dannelsens uskrevne Love — er den eneste Rettesnor, giældende for dem, der ville agte Sprogets Adel og Dannelse. I Strid mod disse Love, taber Grammatikeren; hans Myndighed i det levende Sprog er forbi, i det samme Dieblik, han forlader Brugens og Bedtægtens Kreds. Han kan det — ligesom det staaer til enhver, at skrive slet, barbarisk, ureent, feilagtigt og smagløst. Men ligesom saadanne Skrifter, saalænge Sproget er i Fremgang, ere uden Virkning og falde til Siden, som Nyner i Laden; saaledes bliver den Sproglærde, der med Vold vil gribe ind i Sprogets Organisme, eller foragte og trodse den levende Sprogbrug (hvis Liv, som vi have sagt, strækker sig saa langt op i Tiden, som Folkets

Sprogdannelse vedfiender sig den) i Stedet for at være dens Tolk, kun et Vidne om sin egen Magtløshed og Nullitet.

18. Bore Sproglærde og grammatiske Sprogkritikere ere ikke sjelden hildede i en urigtig Synsmaade for deres Virken og Indflydelse paa Sproget, i dets Liv og levende Skikkelse. De erkende selv Sprogets Frihed og Bevægelighed i denne Skikkelse; de overdrive endog undertiden denne Bevægeligheds historiske Uttring; men de overdrive tillige Sproglærens Berettigelse, og Sprogforskningens Indflydelse paa Sproget og Sprogbrugen selv. Intet spiller dog en svagere, en mere indskrænket Rolle i Sprogets Verden, i Stilens Dannelse, i den ved aandelige Kræfter og udvortes Vilkaar betingede Tilvæxt og Udvæxt af den hele Rigdom i Sprogets Ordstof og af dets forædlede Brug i Taleform og Skriftform, end Grammatiken. Den er en Videnskab for sig selv, eller en Anvendelse af almindelig Sprogvidenskab paa det enkelte Sprog, og som saadan ikke allene nyttig, men nødvendig; men dens Virkning paa et levende Sprog er mere negativ, end positiv. Den veileder til at undgaae Feil; men den giver hverken Sproget Fuldkommenhed, eller forøger dets Rigdom; den kan fremme en mere almindelig Reenhed eller Correction i Sprogets Brug, men hverken bidrage til dets Forædling eller Forfinelse. Disse Egenskaber giver Sproget og Folket sig selv paa den levende, practiske Wei, ved Folkets høiere aandelige Cultur, ved Smagens Dannelse, ved de udmærkede Talere, Digtere og Prosaister, som fremstaae hos Nationen.

Sprogforskere og Sproglærde feile derfor, naar de forverle deres Videnskab med den levende Sprogkonst, den abstracte Lære, med den frie Udøvelse; de feile ikke mindre, naar de ville giøre Sproghistorien til meer, end en historisk Disciplin; naar de ville hente Love og Forrifter fra Sprogets Oldsager, eller fra nogen tidligere Livsalder i Sproget,

for at gjøre dem gjeldende i at omforme, beskære eller indsnære dets nærværende frie Uttring og skabende Kraft. Denne kiender ingen skreven Lov; men kun det talende og skrivende Folks Autonomie, eller Sprogvedtægt. Og denne Vedtægt er langt fra, at være en blind, anarchisk Lovløshed, eller en ufornuftig Vilkaarlighed; den er en hos Folket levende Magt og Frihedsfølelse, som ikke vil lade sig berøve nogen, det være gammel eller ny Sprog-Eiendom; men som trodser enhver despotisk Myndighed, der vil foreskrive den en Nettesnor for Anvendelsen af denne Eiendom. Kun Forædlingens, Culturrens, Smagens Love, udvikle sig som skjulte, men virksomme Kræfter gennem Sprogets Dannelse; og Folket bliver sig dem mere bevidst, eller anvender dem med større Sikkerhed og Fasthed, jo mere det skrider frem i høiere Intelligents, i Tankelevets Fylde og Kraft.

Vi kunne see os om i vor egen nyere Sproghistorie, eller gaae til andre Nationers; Beviser ville ikke mangle. Hvad Forbindelse har den danske Prosa, i sin Udvikling før og efter Holbergs Tid, havt med dansk eller nordisk Sprogvidenskab og grammatiske Theorier? — Peder Syv, der var „Philologus regius“, og havde seet lidt ind i det islandsk Sprog, var en elendig og smagløs dansk Stilist; meer end hundrede Aar før ham maae vi derimod beundre, i Forhold til Tiden, det danske Sprog hos Christiern Pedersen og Anders Bedel, hvoraf den første sikkert ikke har kiendt en eneste islandsk Saga; og den sidste vel nævner „Nordens gamle Tungemaal“, som nødvendigt for en dansk Historieskriver; men selv var langt fra enten at besidde islandsk Sproglærdom, eller at ville lægge det gamle Sprog til Grund for sit Dansk; hvorimod Christiern Pedersen besad en for sin Tid anstændig Kundskab i Latin, Bedel endog Lærdom i de gamle classiske Sprog og deres Literatur. De første danske Grammatikere, som vi kunne lære noget af, Høisgaard

(1747) og Baden, (1785) vare ligesaa ufyndige i det Islandste; men de vare samtidige med flere gode og fortrinlige danske Stilister; og det er virkelig ikke fordi Abrahamson var ret godt hjemme i den islandste Literatur og i nordiske Oldsager, at den udførlige danske Grammatik, han skrev paa Tydsk og for Tydste, endnu for Danske, der behøve en Sproglære, er en af de mest brugbare. Den største og mest universelle Sproglærde, Danmark har havt (om hvem det i øvrigt maa siges, at han uagtet sin dybe Fortrolighed med det gamle Nordens Stammesprog, og med al sin Forkærlighed for dette, besad en mærkværdig Pietet med Hensyn paa den danske Sprogbrug) lagde vel Grunden til det islandste og det sammenlignende Sprogstudium i Norden; men udrettede for det danske Sprog og den danske Grammatik ikke meget andet, end at lægge Sæden til en anarchisk Forvirring i Orthographien iblandt hans Disciple og Efterfølgere, hvoraf den ene ikke skriver som den Anden, men Alle kun ere enige i og udmærker sig ved at ville give Love, som ikke gielde videre, end i deres egen Skrivebrug, og i denne saa længe, til de ombytte den for en ny.

Imidlertid, saavidt er man kommen, at nu ikke allene det islandste Sprogstudium skal hævedes i dets Værd og den Betydning, det har for nordisk Sprogforskning og Sprogvidenskab, eller for den, som historisk og kritisk vil studere det danske eller svenske Sprogs Antiquiteter, Etymologie og overblevne grammatiske Former i deres Slægtskab og Oprindelse (til det sidste har allerede Rask givet al den Veiledning, man omtrent behøver;) men det siges os reent ud, at en tilstrækkelig „Indsigt i det nuværende Dansk kan Ingen besidde, der ikke kender det gamle (Stammesproget) og ikke har kunnet forfølge Udviklingen i Tidernes Løb.“³³⁾ Forstaaer man derved, at en dansk

³³⁾ Annaler for Nord. Oldkyndighed, for 1811—45. S. 81.

Sproghistoriker, som blot vil gjøre Rede for enhver Archaisme, enhver etymologisk Vanskelighed eller Uvisshed, enhver forældet Beivningsform i et gammelt Brev eller Skrift, enhver virkelig eller muelig Oprindelse til et Stednavn, ja endog enhver Egenhed i Dialecternes Taleprog, som man troer at kunne oplyse af Stammesproget — ikke allene bør kiende dette fra Grunden, men kiende den hele historiske Udvikling af vort Modersmaal, saavidt vi giennem dets ringe Forraad paa gamle og ældre Sprogmonumenter kunne forfølge samme: da ere vi langt fra at modsigge en saadan Paaastand. Men, historisk og kritisk Sprogvidenskab, eller Sproglærdom, er eet — Sprogkyndighed og Sprogkonst er et andet. Vi mene, det er de sidste, som behøves for at tale og skrive Sproget vel; og det er disse Egenskaber i høiere Grad som udmærke den, der ved et genielt eller stilistisk fuldkomment Sprogværk, i Poesie eller Prosa, bringer Sproget til en høiere Grad af Forædning og Øpperlighed. Dog hedder det: „All hiin (philologisk-historiske) Kundskab er jo endnu mere nødvendig for Enhver, der agter videre at uddanne Sproget. Hvo der vil bringe en Ting videre frem, end den nu er kommen, maa dog allerførst kiende Tingen“. — Tilvisse! Shakspæare kiendte sit Modersmaal saaledes, at han allene bragte det i Poesiens Form videre, end alle engelske Digtere før hans Tid havde kunnet; og dog var han en fuldkommen Idiot i det Angelsaxiske, havde aldrig læst Layamon, Robert af Lancasters Kronike, eller Wicsefs Bibeloversættelse; kiendte endnu mindre, hvad der ikke var til, angelsaxisk eller engelsk Sproglære. Luther og Goethe have vel ogsaa „bragt det tyske Sprog en heel Deel videre frem“, end det til deres Tid var kommen. Og Luther vidste dog ikke af, at „das Lied von den Niebelungen“ eksisterede; saa lidt som Goethe havde gjort sine Studier

i Ulfilas eller Dittfried for at skrive Faust, Iphigenia, eller „Wilhelm Meisters Wanderjahre.“

19. Der er et væsentligt Punkt i Betragtningen af Sprogudviklingen og af Sprogtilstanden i et skriftdannet Tungemaal, som man undertiden glider for let hen over, eller ikke altid ser fra Virkelighedens Standpunkt. Det er Forholdet imellem det levende, det virkelige Sprog, og Oldsproget eller Stammesproget — hvor et saadant tydeligt kan paavises og umiddelbart er til (saaledes som Tilfældet er med Engelsk og Angelsaxisk, med Dansk og Islandsk.) Man siger f. Ex. i saa Henseende: „Var der ingen Oprindelighed til i Sproget, intet gammelt Sprog, og ingen Tidsudvikling deraf, saa manglede vi Stof til at tænke over Sprogudviklingen, saa kunde vi ikke skabe noget ideelt, hvorved Almuen's platte og tildeels forvirrede Tale ophoies til Harmonie og Skønhed, til et Tungemaal for dybsindige og fintfølende Mennesker.“³⁴⁾ — Foruden at der i denne Sætning er noget af logisk Ubestemthed og Uklarhed i Udtrykket, at „skabe det Ideelt“, hvorved Almue-Dialecten skal ophoies og forædles: saa forrykkes ogsaa Synspunkterne for Sproghistorie, Sprogvidenskab og en tilværende, dannet Sprogbrug.

Sproghistorien skaber intet „Ideelt“; den fortæller og fremstiller ligesom Sprogens Skiebne og Forandringer, saa godt dette efter de Kilder, som havees, lader sig gjøre. Dens Anvendelse isaadanne individuelle Tilfælde af Sprogkritiken, hvor det f. Ex. gjelder om at opklare enkelte Ord's Oprindelse, for at bestemme deres primitive Betydning i Forhold til flere sildigere, at bevise det urigtige, sprogstridige og meningsløse i Brugen eller Skrivemaaden af et Ord o. s. v. er ligesaa uundværlig, som den her er paa sit rette

³⁴⁾ Annaler for nord. Oldkyndigh. anf. St. S. 59. 60.

Sted.³⁵) Sprogvidenskab en trænger ind i Sprogorganismen, og anvender den etymologisk-kritiske Forskning til at undersøge og bestemme denne Organismes Væsen og Oprindelse, tilvejebringe en sammenlignende Sprog-Physiologie, m. m. Men denne Videnskab, der i sit Stof er empirisk, er i sin Udøvelse kritisk, bygget paa den almindelige Sproglære, og har Sprogudviklingens Historie ligesom til Hjælpevidenskab. Sprogvidenskab kan heller ikke siges at „skabe det Ideelle“; den anvender en høiere Forskning og Analyse paa Sprogbygningen, paa Ordsdannelsen, Sætningsdannelsen og det øvrige organiske System i Sproget. Den skaber ikke — saa lidt som den sammenlignende Anatom skaber, i det hun trænger ind i og blotter det dyriske eller vegetative Livs dybeste og mest skjulte Organisme. Hun opbygger og udvider sin Videnskab om Livets Kræfter og Uttringer, om de Love hvorefter Naturen skaber

I Sprogets Verden er det Sprogbrugen, der skaber og danner efter Love, hvilke den med historisk Nødvendighed følger, uden at den i Anvendelsens Dicklik er sig dem bevidst — efter Bedtægter, som i Aarhundreders Lov ere Forandringer underkastede; men som modtage disse Forandringer umærkeligt, og ligeledes med en Nødvendighed, der ligger i Historiens Gang. Man seer i dem det udviklende Princip, den dannende Kraft, der i de forskellige Sprog synes at gaae frem efter temmelig eensartede Betingelser, skiondt det for en

³⁵, Det var høilig at ønske, at vore Sproglærde i denne Retning vilde anvende noget mindre paa Theorier, paa Systematik, eller paa at ombanne Skriftsproget ved orthographiske Nyheder og Singulariteter; og derimod mere paa den specielle og practiske Sprogkritik, hvor til enhver Tid kan trænge — og som desuden netop i denne historiske Kundskab, og i den kritiske Sands og Døelse, har sin fortrinlige Berettigelse. Men som overhovedet Kritiken er den svageste Side i vor nærværende Literatur — hvis den overhovedet der endnu har nogen Side: saaledes er dansk Sprogkritik, anvendt paa det nærværende Sprog, saa godt som reent gaaet af Brug.

ſtor Deel er de udvortes Vilkaars Beſkaffenhed og Dantiftninger, der medføre Sprogenes Skiebne.³⁶⁾ Men, af hvilken Art denne Skiebne og hine Betingelſer endog ere — aldrig har man endnu ſeet et Sprog ſtride tilbage i Tiden, iſore ſig en opgivet, forældet Skikſe, eller ſøge en forynget Kraft i uddøde Kilder. — Dette maa man dog forſtaa i ſin rette Mening, hvis man ikke fortættelig vil tillægge Forfatteren, hvad der aldrig kom i hans Tanker. Enhver, der beſidder nogen hiſtorisk Sprogkundſkab, veed ogſaa meget vel, hvilken Beſkaffenhed det har med et Sprog bortdøde Kilder; og den, ſom beſidder Sprogialli og ſtiliſtiſt Gyne, veed ikke mindre, hvor Livsgrændſen er i et Sprog Alderdomslevninger, og hvilket Stof, der, overgivet til Sprogets Hiſtorie og Oldgrændſning, ligger paa hiin Side af denne Grændſe. Det er utvivſomt, at der findes meget dansk Ordſtof i vort Sprog forældede Skriftbrug, noget endog i vor Almues Dialecter, og i det iſlandſke Sprog, der endnu hos os kan foryngeſ baade i Digtersproget og i Profaſtilen. Men enhver ſaadan Berigelſe lader ſig ikke med Magt, eller efter Befaling af iſlandſke Sproglærde, paatvinge den danſke Stil og det 19de Aarhundredes dannede Brug. Man maa ved ſlige

³⁶⁾ „Auch die Entwicklung der Sprache wird, ſo ſcheint es, gleich der des „Menſchen, durch Schickſal, vielmehr als Anlagen, beſtimmt. Ein „vielfacher Gebrauch derſelben in allen Beziehungen des Lebens „verleiht ihr, dem höher geſchätzten, weil beſſer benutzten Eigenthume „ihrer Beſitzer, ein geſichertes Daſeyn, und in einem früher entwi- „ckelten Sprachgebrauche eine minder veränderliche Regel des „Ausdrucks.“ Forf. af Bogen: „Über die Sprache“, S. 191. Dette er en af de tydelige, almindelige Sandheder i alle dyrkede Sprog Hiſtorie: jo mere de dyrkes, jo ſtorre Conſiſtens og Faſthed opnaae de; og jo mere et Sprog „bruges i alle Livets Forhold“, jo mere levende, kan man ſige, bliver det; jo mere giennemtranger det Folkets Bevidſthed, og faſter ſig i denne; med andre Ord: jo mere varig nationalt bliver det.

Veiligheder altid erindre sig, at det er Digteren, Taleren, Stilisten og det forædlede Dmangssprog, hvorfra denne Dannelse udsaaer; eller med andre Ord: at der gives en Sprogkunst, der, som enhver anden Kunst, har sin Idealitet, sine Skionhedslove, sin Erkiendelse af Smagens finere Tact og Provesteen. Det hjælper ikke, man siger os: dette eller hiint Ord er ægte Sprogalm, fremdraget lige ud af Folkets Skib, fra de bedste Gruber, som Fædrene have befaret." Naar vor Slægt ikke vil kiendes ved saadanne Ord, fordi det fremfor Alt — vil forstaae Sproget hos enhver dansk Forfatter som tiltaler det, naar vore Talere, Digtere og Stilister derfor ikke bruge dem: da maa man ikke strax udbryde i Forbittrelsens Ord mod Folket eller Stilisten, der ikke kunne bruge en Sprogalm, som ikke mere lader sig smelte: „Hvilken vanartet, fordærvet Slægt! Hvilket Folk, sløvt for Alt hvad det har i sig selv, og en Bødd for alle fremmede Luner!"³⁷⁾ Denne Slægt, som tiltales saa haardt og haanligt, veed jo dog, at disse „Fædres" Sprog, som den badles for ei at ville benytte, maa den først lære, inden den kan forstaae det, eller maa læse det i Oversættelser, som et halvt fremmedt; den veed, at det er, om ingen poetisk, dog en historisk Licent, at kalde Islænderne de nærværende Danskes Fædre; den veed, at dens nærværende Tungemaal er et selvstændigt, skriftdannet, i sin egen Literatursphære uafhængigt Sprog, der altid vil føle sig heudraget til sit ældgamle Frændskab, altid høre en bekiendt Fortidsroft i Nordens Stammesprog, og beslægtede Stemmer i de tvende Broderfolks Tale; men denne Slægt veed ogsaa, hvad den selv har fremvirket, og hvad den eier som Arv fra sine egne, nærmere Forfædre. Den veed, paa hvilket Trin den staaer i Udvikling og Sprogdannelse; den lader sig ligesaa lidt berøve dennes sildigste Frugter

³⁷⁾ Fortællinger om Islændernes Færd, udgivne af det Nord. Oldskriftselskab, IV. p. 330.

i Literaturen og i den levende Tale, som den vender sig bort fra tidligere dansk Sprogkultur; ven forsmaaer ligesaa lidt det 16de og 17de Aarhundredes Udbytte for denne, som den feler sig fremmed for Holberg eller Sneedorff, eller som den har glemt Mallings og Rahbeks Dansk.

20. Den har ikke glemt det, under sin Sprogudvikling i det 19de Aarhundrede. Vel har denne været hurtig, glærende, indvortes bevæget og stundom forvirret ved recent modsatte Meningers og Grundsætningers Sammenstød; udvortes paavirket af fremmede Indflydelser fra meer end een Side. Men giennemløbe vi den i fyrgetyve Aar tilbagelagte Vel — betragte vi de varende Mindesmærker, som Sproget i denne sin Gang har efterladt — da behøver den Slægt, hvis Liv har udfyldt dette Tidrum, ikke at rødme i Grindringen; den har i sin Sprogkiærne hverken været „vanartet“ eller „fordærvet“; thi hvor er Sprogets Kiærne, uden i dets virkelige Literatur, i den, som ikke hører Dognet og Dagen til, saa lidt som den forgængelige Mode eller det skodesløse Fabrikstriveri; men hvis Bært, eller hvis Aftagelse og Affældighed, kun bliver kiendelig, naar vi standse ved Slutningen af en Række? — Eller hvor er denne Kiærne uden i Ordet som høres og kan høres af den i Aanden og i Talen begavede Mund, der sætter Priis paa at bruge Sproget i dets Reenhed, ligesom i dets Evne, Fylde og Skionhed? — Vil man sige os, at denne Kilde er fordærvet, og Sproget hos os gaaet tilbage eller „vanartet“, fordi giennem en Række af Aarhundreder den tyske Indflydelse paa vor Sprogudvikling har været stærkere, end den islandske: da røbede man derved ifkun Mangel paa Dømmekraft, eller paa kritisk Sprogphilosophie; man røbede enten Uvidenhed, eller den eenfaldige Partifshed, der kun vil fremdrage og dvæle ved Negationen, eller den negative Mangel, uden at erkiende og agte det Tilværendes Realitet og

Ret. Naar man siger, og med Grund, at Sproget blev opfyldt med latinske og franske Ord, som kun fik dansk Endelse og Bøining, i det 17de og 18de Aarhundrede, og at det derimod blev indpodet mere tydske Stof, end ønskeligt var, i Slutningen af det 18de og Begyndelsen af det 19de Aarhundrede — vil man da dermed ogsaa negte, at Holberg, Rahbek, Baggensen, Mynster o. s. v. have skrevet Dansk, der vil overleve baade Purismens og Skandinavismens Moder og Særheder? — Naar man ophoier en af Nordens ypperste Digtere, som Skaber af „et poetisk Sprog, der aldrig før havde været til i Norden,“: da er denne sproghistoriske Sætning ganske rigtig. Men det er ligesaa eensidigt, som uhistorisk, naar det tillige siges: „Der hvor denne Digter har været heldig, har han ogsaa stedsse indført den utallige Mængde gamle Ord, som han optog, og som nu ere saa almindelige, at ingen vil tage i Betænkning at bruge dem, i den Skikkelse, som stemmer overeen med det nuværende Skriftsprog“ — Hvor besynderlig seer denne Paastand ud, naar den holdes ved Siden af Sprogets og Poesiens historiske Sandhed! — Det er meget langt fra, at en Mængde af „optagne og overførte gamle Ord „stedsse“ og overalt vise sig hos Dehleschlæger. Denne Digter har havt formeget Genie, til at gaae i det Forældedes Ledebaand. Et tidligt Mandsslægtskab førte ham, da Bevidstheden derom vaagnede, midt ind og dybt ind i Nordens Oldtid med dens vidunderlige, staaalhaarde, isøglimrende Romantik; men det samme Genie, der lærte ham at oversætte denne Romantik i dansk Poesie, lærte ham ogsaa at bruge sit danske Modersmaal i dets eiendommelige Tone, og i den rigeste Fylde af indfødt Kraft og Skønhed, der, hvor intet Sted var for „gamle Ord“ af en islandsk Sprogkilde. Man finder knap det mindste Spor til saadant i St. Hans Aftens Spil, Aladdin, og flere af Digterens tidligere og mest geniale Frembringelser.

Skulde vi behøve tillige at nævne andre nyere Digtere, der paa egne Sprogbaner have givet det danske Tungemaal en for ukendt Dannelse, Reenhed og Adel — og hos hvilke hverken Aand eller Form rober nogen islandsk eller engang gammel-dansk Skole?

Poesten, saa lidt som Sproget, retter sig ikke efter nogen Manie; og Islandomanien eller Svecomanien kan være det, saa godt som Gallomanien. Det bliver desuden tydeligt nok, for den, som giennem det Nærværende eller det nylig Forbigangne kan modtage nogen Ahnelse om hvad den usødte Fremtid lover — at vort Modersmaal vel for det første vil lægge en Tomme paa den baade skodesløse og alt for villige og hyppige Dvergang til Tydskhed i Sprogformens Charakter, som baade Aarhundreders historiske Forhold, og Slægtskabet, ikke blot i Sprogstammen, men i Culturen, gjorde let og naturlig, men tillige alt for beqvem for den Magelige; uden at det danske Sprog dog enten vil gaae tilbage i en forældet Sprog-sphære, eller lade sig indsmelte og omsmelte i en skandinavisk. Det danske Sprog, hvis organiske Udviklingskraft endnu er saa ny og ungdommelig, har en langt anden og videre Mark for sig i Talens Dannelse og i Digtningens Kunst: den europæiske. Hvor yderst svag og ubetydelig har ikke hidtil Indflydelsen været, som de rige og herlige sydeuropæiske Sprog, det spanske, provençaliske, italienske, have kunnet opnaae paa vor Literatur? — Eller, for at vende os til en anden Side, til vore nærmeste Sprogfrænder udenfor Norden: hvor fattig og indskrænket er danske Digteres, Historikers, og andre Stilisters eller Taleres Kundskab til, eller Fortrolighed med den udtømmelige engelske Literatur, og hvor liden Indvirkning har i det Hele dens Sprog-rigdomme, dens ypperlige Skatte i Prosa og Poesie, hidtil kunnet udøve paa vort Modersmaal?

Imidlertid — hvad vil det sige, naar vi dremme om

den Fremtid, der kan have dette vort Folks hellige Eiendom, dets Selvstændigheds sidste Varn, til rigere Kraft og høiere Adel og Skionhed? — Dommen er jo fældet over dets Tilværelse: „Det danske Sprog skrider frem imod sin Undergang, sin Opløsning“³⁸⁾ Dets Grændser ere blevne snevrere, alt siden Unionstiden i Norden; den Tid „udstedte man Forordninger“³⁹⁾ i Stockholm paa Dansk; nu er det „drevet bort fra Skaane, og det svenske Sprog har udbredt sig til Drefund“ — og „det var eet Vendepunkt.“ — Ogsaa i Norge er det uddrevet. „Norges Adskillelse fra Danmark maatte nødvendig medføre Udviklingen af et særegt norsk Skriftsprog; og det viser sig ogsaa allerede nu efter saa kort Tids Forløb.“⁴⁰⁾ Men — om det ikke allerede

³⁸⁾ „Historiske Fortællinger,” o. s. v. IV. S. 332.

³⁹⁾ Et svagt Beviis paa det danske Sprogs Udbredelse! — Man udstedte ogsaa engang Forordninger i Holsten paa Dansk, ved Siden af den tydske Text; men hverken før eller efter den Tid, har Sproget i Holsten nogenstunde været dansk.

⁴⁰⁾ „De læsere“ — siges os — „som nære nogen Tvivl derom, henviser vi til de nyere norske Skrifter; s. Ex. til Nals Oversættelse af Snorre, en almindelig norsk Folkebeg.“ (Annaler f. Oldkyndigh. I. c. p. 108.) Hersefter anføres omtrent 60 norske Almuesord, med Stederne, hvor de forekomme, paa de første 60—70 Sider af denne Oversættelse. Dette kan man kalde en ordentlig *petitio argumenti*. Vi henvises til „de nyere norske Skrifter;“ og Beviset for Tvivlere gives af Nals Snorre Sturlesen, hvor det i Indledn. S. X. siges os: at Oversfatteren netop ved dette Arbejde fandt Anledning til, som Normand, at benytte endel, med det Islandske beslægtede gamle Ord, der endnu leve i den norske Almues Talesprog. Og dog har han „ikke uden Frygtfomhed givet efter for denne Lyst til at blande Sprogets gamle og nye Elementer; da han indseer, hvor let det paa denne Vej var, at bortførte sig fra det Vædsende, Forstaaelige og Tækkelige.“ Ikke desmindre vil man (I. c. p. 109, Anm.) gjøre det uvist, om Nal i sin Overs. af Snorre „maaskee“ kunde tænkes med Flid at have nærmet sig det gamle Sprog; og henviser os baade til „samme Forfatter’s, og til Andres, om nyere Værker handlende Skrifter.“ — Intet er lettere, end en saadan Henviisning; men i Stedet for denne, ønskede vi meddele

var der. saa maatte det komme. „Inden et halvt Aarhundrede vil Erfaring tilfulde have godtgjort: det norske Skriftsprog vil uddanne sig af norske Elementer, og vil da stille sig fra det, som vi nu kalde dansk.“ „Hensigten er ingesulunde at udtale nogen Dadel over denne Bending; det nytter ikke at dadle de naturlige Ting. Ingen kan fortænke noget Folk i, at det elsker sit Sprog, og søger at udvikle det efter sin Eiendommelighed.“ — Ivertimod, denne Udvikling er netop til det Heles Tarv. Det norske Sprog, „der i næsten (over) 400 Aar har været stumt,“ bør nu igien komme til Orde; dets herlige Elementer til et nordisk Tungemaal bør komme for Lyset, og „forsøge (ja forsøge!) hvorvidt de kunne gjøre sig gjældende.“ — Men om de endog kunne det, og uagtet „det norske Sprog vil stille sig fra det danske, hvorom det (Sproget) har givet en fri og aaben Erklæring“, (?) saa maa dog et eget norsk Sprog ikke danne sig; det skal kun bidrage til „Udviklingen af et almindeligt nordisk Skriftsprog, som er og bør være Nordens almindelige Maal.“ (Formaal eller Tungemaal?) Ikke desmindre har Norge dog allerede en egen, nylig begyndt Literatur, der staaer lige overfor den Svenske,“ og „seer maaskee endog udæffende paa denne.“ Men „med Tiden ville de naturligviis forenes; ligesom Castiliansk og Catalonisk forenede sig i Spansk, Sprogene (?) Norden og Sonden for Loire forenede sig i Fransk,“⁴¹⁾ o. s. v.

60 ligesaa norske Ord og Talemaader, samlede af 60 Sider i Nats „Erindringer,“ eller i noget af denne sprogdannede Forfatter's andre, „en nyere Væmmer handlende Skrift.r.“ — Man vil endog sege dem forgjæves hos Norges geniale Lyriker, hvis danske Sprog har en classisk Reenhed. Endog i hans nationale Romancer ere forældete eller ukjendte Ord knap at opdage. Ja, hvad der vel er endnu mere: i P. Bergelands „udvalgte Digte“ (1846) vil man kunne opdage alle muelige andre poetiske Friheder og Særheder — kun ingen norske Ord, eller saa faa, at de, som hos Welhaven, forsvinde.

41) Derfor da ikke ogsaa projectif: „Ligesom Spansk og Portu-

Bemeldte Erklæring fra det norske Sprog om Adskillelsen fra det danske skal være det andet Vendepunkt imod det sidste Undergang. — Det tredje er, at „Sproggrænsen mod Syden er opgivet; Landet ligger aabent; hvor Grænsen (imellem Tydsk og Dansk) vil blive, kan ingen sige; men det tydske Sprog rykker opad. „Det danske Sprog, overladt til sig selv, kan ikke holde sig i Sylland og nogle hosliggende smaa Der, naar det har et Continents mægtige Tungemaal foran sig.“ o. s. v. I Kamp med dette, „hvis Bink det allerede har lært at lystre, maa det gaae under.“

21. Det er en mørk, en oud Spaadom; men denne Bola er mere poetisk, end historisk. Vi ville bede hende see sig noget om i Sproghistorien og dens virkelige Forhold; da tør vi haabe, hun faaer mere Mod. Allerede det ældste europæiske Sprog, som havde en Literatur, der endnu staaer for os som et evigt Monster, modsiges hende. Det græske Sprog havde paa Lille-Asiens Kyst et uhyre Continent, det persiske Monarkie, og Orientens Sprogmagt, foran sig; det gif dog ikke under; men netop fra denne Kyst og dens smaa græske Plantesteder udgif det evige homeriske Nationalepos, og den joniske Sprogart blev den, hvori Muserne lærte Herodot at skrive sin udødelige Historie. Bortdøde ere de tidligere græske Heltesange og Harbøger; men Sprogets Kunstværker have overlevet alle Sprogomvæltninger, og Tidens Magt i to Artusinder. Vi leve i andre Forhold. Guttenbergs Kunst vil redde de nordiske Sprogs ældste Mindesmærker, Islands mythiske Sange og Sagaskat, for den sildigste Fremtid; men ved den ville ogsaa vore danske homeriske Sange bevarcs for denne Fremtid;

gik vilde smelte sammen til et tredje, et Neutralsprog?“ — Dette kunde dog give et Slags Beviis, og her var en virkelig Analogie; derfor en Spaadom af denne Art havde Lovskraft for to Nationer. De ovenanførte Reviser, som ere hentede fra Midalderforhold, gjælde jo i de rittende Aarhundrede ikke mere i Norden, end den romerske Ret.

og „Nordens Under,“ og „Helges Dvad,“ og „Balder hiin Gode“ ville staae som mægtige Piller, og, med mange andre og nyere, støtte vort Modersmaals Sprogbygning mod de frygtede Juddbrud fra Syden. Et Sprog lever ikke i Ord allene; mindre endnu hænger dets Liv i visse Bogstavtegn's Brug, eller beroer paa en eller anden med Magtsprog og Smaahebsaand fremtrædende Skrivemåde. Det er ikke Bogstaver allene, der gjør et Skriftsprog; det er ikke vilkaarlige Bud, der gjør Skrivebrugen; det er ikke i den begravede Oldtids Sarkofager, det er i den unge og ungdomsfriske Tale og Skrift, at Tungemaal'et lever. Vort Sprog har et saadant Liv, og det er i de hinanden aflosende Slægter — ikke i de bortdodes bevarede Mumier og Reliquier, at Sprogstammen skal gjenføde sig. Kan man udlette vor Literatur — kan man tilintetgiøre dens Kunstværker, kan man begrave den danske Prosa's Glasstæbe, kan man standse vort Tungemaal i dets levende Uttring og Fremgang i Sprogshylde og Forædling: — da kan man sige: dette Sprog maa gaae under! — Og da har man med det samme forkyndt en Dødsdom over Danmarks Folk og Rige. — Men vi kiende, Gud ske Tak, endnu ikke den skælvende Rædsel for en saadan Undergang. Vi vide, at det græske Sprog ikke allene modstod Orientens og Persernes Magt, som maatte bukke under for Grækenland; men at det modstod endog Grækernes Overvinder, den romerske Colos — en mere frygtelig Magt, end Lydstheden, hvilken man nu allene vil fremstille som vor Dødsfiende. Hvad er den dog, fra Sprogets Side, meer end en stor og riig Naboflod, hvoraf vi have øst — engang vel alt for rigeligt; men uden at den derfor har kunnet oversvømme eller bortskylle os?

Naar man nu skælver for at dette vil ske, og allerede troer at see Floden giennembryde enhver Dæmning for vort Sprog's Giendom og Egenhed: da seer man vel ogsaa i Sprogets

Fortydfkning mere hvad man vil see, end hvad der virkelig er. Man siger: „nu netop er Faren forhaanden; tilforn var den mindre, eller gaves slet ikke.“⁴²⁾ Vi sige tvertimod: netop nu er Faren mindst, thi vi kiende den; vi indsee og vide, hvorfra den kommer, og hvor dens Virkning er størst og skadeligst. Germanismens dybere Indtrængen i vor nærværende Sprogbrug er hos omhyggelige, sprogdannede Forfattere neppe mere muelig. Det bedste og kraftigste Middelt imod Fortydfkning ligger heller ikke i det islandske Sprogstudium; men i en udvidet og alvorlig Dyrkning af de romaniske Sprog, og af den os saa nær liggende engelske Literaturs Sprogskatte. I øvrigt er, trods al Tydsfhed, den danske Grammatik og Sprogorganisme overhovedet, siden vort Modersmaals Skriftdannelse fandt Sted, ligesaa lidt forandrede ved det tydske,

⁴²⁾ Den var enten aldrig, eller den var, ligesaafuldt som nu, i vor Literaturs første Dannelsesetid. Vore Modstandere tilstaae det selv („Ja, fra Reformationstiden, indtil nu, har vort Sprog været ubfat for Faren.“ *Ann. f. nord. Oldkynd. l. c. p. 103.*) men modsiges sig selv et Diebtlik efter: „Forhen var der altsaa i Grunden ingen Fare — nu derimod er der Fare; thi Bevidstheden er vaagnet paa begge Sider.“ *sammest. p. 104.* — Sprogblandingen imellem saxiske og nordiske Sprogelementer er saa gammel, som det danske Tungemaal. Enhver, som kiender det mindste til dets Historie, veed jo, hvor nær vor danske Tale i en meget stor Deel af sit Ordstof ligger det engelske og det nedertydske Sprog. En utallig Mængde hollandske og platttydske Ord ere tillige danske. Dog siges der: „Det ene Sprog, som (i det 13de og 14de Aarh.) kunde true Modersmaalet. . . . var det platttydske; men dette var selv et for plat, udannet, fløvt og stygt og i Dialecter opløst Tungemaal, til at der fra det kunde være nogen Fare for Haanden.“ (*Annaler l. c. p. 103.*) Hvad maa Sproghistorien sige til sige Sætninger? Og hvad ville — om ikke høitydske — saa i det mindste nederlandsk Sprogkiendere og Literatorer, sige til en saadan Dom over et Sprog, der maa lade sig mishandle endog af dem, som daglig anvende dets Stof? — Det er arligt at see det Høitydskes bittere Kiende, naar det gielder Platttydsf, at være enig med denne vor nærmeste germaniske Sprogfrændes høitydske Pagtalere.

som ved noget andet Sprog's Indflydelse. Herom, og om Sprogens forskjellige Bygning, ere vi jo oftere underviste, af Rask, af Petersen, og nylig ved den forhen anførte Forfatter af Artiklen i et Dagblad, „om Forholdet imellem Dansk og Nabo-sprogene.“ Vi have hverken antaget Veiningsprinciper eller Endelser, ja heller ingen Forstavelse, efter det det Tydske, efterat nogle af de sidste havde fundet Indgang hos os allerede i det 15de og 16de Aarhundrede. Deres Antal i Ord med Forstavelsen *Ve* er tiltaget betydeligt i det 18de og 19de Aarhundrede; men der er indtraadt en Standsning; mange tydskeagtige Ord ere fordrevne og forsvinde af Brugen; og i vore Dage taaler et dansk Ord neppe Forstaaelsen *Ge* i de saa Ord, hvori den havde indtrængt sig. Vor Tids Germanismer ere mere stilistiske, eller bestaae i tydske Sprog vendinger, Talemaader, oversatte Ord, som man ligefrem tillader sig at benytte. Herimod vil den bedste Modvægt netop være at finde, naar vore Digtere og Stilister vende sig til den modsatte Side, og beslitte sig paa et alvorligt Studium af de romanske Sprog og disses Litteraturer. Det er netop den fremmede Sprogorganisme, som her bliver os mindre farlig, de rigere Skatte, som kunne blive os mere befrugtende og gavnlige⁴³⁾.

En stor Deel af hine germaniske Elementer er imidlertid intet nyt; en ikke mindre Deel af det *Nye* har længe til den Grad været fælles Eiendom for begge Sprog, at det ikke kan undværes; meget

⁴³⁾ Vi kunne derfor ikke andet, end ansee den Hovedforandring, Sprogunderviisningen i vore lærde Skoler skal undergaae, ved at sætte den tydske Sproglære, endog i dens Syntax, Stiillære og Stilens practiske Øvelse, ved Siden af den danske, som Stof for den første grammatiske Underviisning, eller som Grundvold for almindelig Sprogkundskab hos Disciplene, ser betænkelig og farlig for almindelig dansk Sprogkultur og Sprogreenhed. Underligt er det, at ingen af vore Lærere for Modersmaalets „Elandinavifering“ har havet sin Nøst imod dette Slags methodiske Fortyngning af den tilkommende Generations Sprogants og Sprogkane.

af det Nyeste, for det danske sprogdannede Dre utaaelstige, tilhører langt fra ikke saameget a l m i n d e l i g Sprogbrug, som det tilhører enkelte Skribenters Ligegyldighed mod Sprogrenhed, Hovedstadens Skibdesløshed og Sprogforvirring, og en dansk Sprogunderviisning, der mere bygges paa en kunstlet Formlære, eller paa en eller anden neologisk, falsk eller udansk Orthographie, end paa practisk Sprogdannelse og Fortrolighed med den danske Sprogbrug — som de allerfleste Lærere i Modersmaalet ere langt fra selv at eie. Det hører jo med til de nærværende Tiders Aand, at ogsaa Begrebet om Sprogfrihed er nær ved at falde sammen med Lovløsheds Begreb. — Man kan finde de stærkeste Declamatorer imod Sprogets Fortydsfning, og for dets Dvergæng til et skandinavisk Neutralsprog, blandt dem, der selv drive den skrankelose Frihed i at overtræde Sprogbrugs og Skrivebrugs Vedtægter videst; og hvad er Germanismen i Sproget andet end Overtrædelse af den danske Sprogbrug? — Men, hvor skulde vi vel søge dennes videnskabelige Hævd og Bærn, naar enddog en af Nordens lærdeste Sprogforskere i det gamle Tungemaal foreslaaer at opoffre denne vor Sprogbrug og Skrivebrug, i en Deel af dens organiske Former, for at kunne forberede Sammensmeltningen af Nordens to Sprogarter og Skriftsprog?

22. Vi komme her tilsidst til at omtale det Middel, man i den nyeste Tid atter har opfattet og fremstillet som det eneste at gribe til, dersom det danske Sprog vil undgaae den visse Død, der ellers maa blive Guden paa den tærende Svindsot, hvoraf det lider. Det er et heroisk, radicalt Middel, nemlig Sprogets Opløsning. Det maa lidt efter lidt opoffre sig selv, for ikke at blive et Offer for de usødte Lider. Døden selv, mener man, er et mindre Onde, end Frygten for at døe. — Hvordan er da vort Sprog, vor Nationalliteratur's nærværende Stilling? Have begge allerede naact, ikke allene deres

alexandriniske, men deres byzantinske Periode? Er Marv og Blod fortæret, ere Mand og Levskraft udslukte i et levende Tungemaal, hvis Skriftsprog, i sin vedvarende Udvikling, for et halvt Aarhundrede siden endnu stod paa Overgangen fra Ungdom til den første Manddomsalder? — Hvad betyder altsaa den høie Agtelse, man vil lægge til Skue for den danske Anders Bodel og Thomas Kingo, for Ludvig Holberg og Adam Oehlenschläger? — Hvad betyder det, at Holberg endnu staaer levende, original og sprogførtrolig med os i 130 Aar? — at Sneedorfs, Schyttes, Baltholms, Rahbeks, Baggesens, Mynsters, Heibergs og Fleres Navne, allerede i et Tidrum af neppe to Generationer, have vundet en classisk, eller en vægtig og varig Betydning, ved Skrifter, som grundede og dannede en nyere dansk Prosa? — Hvad betyder det, at denne tilligemed Digtersproget Aar for Aar maa vinde i Gjælde og Styrke ved en ny Tvillingstamme, der i frodig Bært, under nye historiske Forhold, skyder i Veiret i Norges Literatur? — Er Sprogets poetiske Livsvæld allerede i een Menneskealder udterret, eller siden den Tid, da Oehlenschläger „tog dets gamle Stof, som han ved sin Mand vidste at give Liv, og at foryunge;“ saaledes at der ved og efter ham „udviklede sig, ogsaa i andre Sphærer, et poetisk Sprog, der aldrig før havde været til i Danmark?“⁴⁴⁾ — Er det Symptom paa Livsfare for vort Mødermaal, paa en nær forestaaende Undergang ved at drufue i Tydsfthed, at man netop i de seneste Aar begynder at studere det danske Sprog i England og Tydskland, at danske Digterværker oversættes paa Engelsk og Fransk, at man ved et tydsk Universitet holder Forelæsninger over Holbergiske Sprogværker, og at en af dette Lands fortrinligste Literaturkiendere sætter den Holbergiske Comedie i sit sande Forhold til det 18de Aarhundredes

⁴⁴⁾ Annaler for nordisk Oldkyndighed. 1814—15. S. 66.

Dramatisk? — Eller — hvad der er endnu bedre og siger mere — er det et Dødsstegn for Sproget, at vore geniale Digtere endelig forsmaae at viise skrive i og for en fremmed Literatur, ved Siden af den egne? — Endelig hvad betyder det, at i vor Alder det danske Tungemaal har gienvundet sin fulde Værdighed i Staten og i det offentlige Liv — at det, som for 200 Aar siden, hersker ved den danske Konges Hof, er lagt til Grund for Ungdommens Sprogunderviisning, (neppe dog i Gæt og Alt paa den rigtige Maade) og er sat overst iblandt Proverne paa Modenhed til at indtræde blandt academiske Borgeres Tal?

Vi vilde endnu til alle disse Spørgsmaal lægge eet: Har heller ikke dette Værd og Betydning for det danske Sprogs selvstændige Livskraft og Varighed, at det i en kort Række Aar, med en Hurtighed og Modenhed, der overrasker og forundrer den Fremmede, har banet sig en Vej til de politiske Forhandlingers Sphære, til Stændersalen og den offentlige Tribune, som vel endnu ikke overalt er den lige og rette Vej, men dog altid aabenbarer en mærkværdig Dannelseskraft og Udviklingssevne? — Vi vilde tilføje dette Spørgsmaal, ja endnu en heel Deel flere, dersom vi troede, at Svaret paa de foregaaende vilde naae til det sidste. Men man vil ei besvare, hvad man troer forud at have giendrevet. Vi ville da, i Stedet for at spille Plads og Tid paa at spørge mere, endnu et Dieblik betragte Giendrivelsen, eller Beviserne for vort Sprogs forestaaende Undergang, og det foreslaaede Redningsmiddel.

Beviserne ere deels sproghistoriske, deels professionelle; af de første ere nogle allerede ovenfor fremstillede i deres Svaghed, Modsigelser og Grundløshed. Hertil kunne endnu følgende Bemærkninger og videre Udviklinger slutte sig; men de ville langt fra ikke udtømme Gienstanden. Mængden af uhistoriske og ukritiske Forudsætninger og Paastande, som man

i denne Sag vil, at vi skulle lade gælde for Beviser, er dertil alt for stor. Vi holde os derfor til to Hovedpunkter: 1) At det danske Sprog ikke mere eier Betingelsen for en selvstændig Tilværelse, da det „allerede er halv fortydsket“, og ikke kan vente sig, at indfødte Forfattere, „der allerede nu sætte en Værd i at være ligesaa meget tydske Forfattere, som danske, skulde opoffre deres Liv og hengive deres Daad til et Folk, hos hvilket de liden eller ingen Paaskjonnelse kunne vente.“ — Og disse Forfattere ere selv ikke andet end Sprogfordærvere, der mishandle det Tungemaal, hvori de skrive, og have bragt den danske Literatur i et saadant Forsald, at der ingen anden Redning er at haabe, end at denne Literaturs sidste, ynkkelige Periode ved Tidens uimodstaaelige Magt maa være sin Ende nær, og at, med Sprogforvandlingen og Overgangen til et nyt, for hele Norden fælles Skriftsprog, en bedre vil afløse den.⁴⁵⁾

Derfor en saadan Skildring af vort Sprog og vor Literaturs nærværende Tilstand var meer end Birkningen af en sygelig Overspænding i Phantafien, et Phantom, frembragt ved eenfædig Hylning af Oldtidens Sprog og Skriftform, og ved en derved fremkaldt subjectiv Medbydelighed for al nyere Sprogdannelse, der har fulgt vor Literaturs Udvikling: da maatte vi jo give den Mening aldeles Ret, at en saadan Sprogfordærvelse, en saadan Fornedring og Udsættelse i Literaturen, maatte føre det danske Sprog, og med dette Nationen

⁴⁵⁾ „At den sidste Periode i vor Literatur, der med Hensyn til Sprogbehandling og Kritik Almindelighed overfladisk bevægede sig i alle mulige Retninger, nu nærmer sig sin Ende, behøver jeg vel ikke at bemærke. Dens Charakteristik er et uendeligt Skriverseri om Alt, uden grundig Indsigt i noget. Man har Banfælighed ved at begribe hvad det maa have været for en Slægt, der kunde leve saa vel tilfreds i dette Båndskyl. En Brok af denne Slægt puffet vel endnu paa, at den og dens Sprog ere uforgængelige; Men det er et afmagtigt Skrig; Tiden har overvundet den.“ *Annaler for Nord. Oldkynd.* I. c. p. 114.

selv, til sin Opløsning. Men, der gives seende Blindhed, som det hverken behøves eller nytter at ville helbrede — der gives Fordom og Genstidighed, som man maa overlade til sine egne Illusioner. Naar disse ere til den Grad indbildte, at de ikke stusse nogen anden, end den, som føler sig tilfredsstillet ved at pleie dem: da er det i Almindelighed nok, at fremstille dem, for at lægge deres Ugrund og Blendværk for Dagens og Sandhedens Lys. Enhver til den Grad phantastisk Overdrivelse medfører sin egen Giendrivelse. Heller ikke vil her være Tale om, at karakterisere en saadan Paastand som fornærmelig eller krænkende for Nationen, i hvis eget Sprog, den udtales; thi de Forfattere, der selv betiene sig af en Sprogform, hvilken de skildre som vanslægtet, fordærvet, „halv fortyddet“ — de Forfattere, der selv tilhøre en Literatur, der i deres Dine er saa udsel, saa dybt fornødret, høre jo ogsaa til den Slægt, der „har levet saa tilfreds i dette Blandfyl.“ De have deeltaget i dens Cultur; de skrive i dens Sprog — de have endnu ikke bragt det derhen, enten at bruge det islandske, eller svenske, eller et nyt skandinavisk Maal, i Stedet for det saa bittert haanede danske. De skrive dette vel undertiden med noget forskjelligt Tegnsæt, med en anden Bogstavskrift; men dette er for den Enkelte en uskyldig Benyttelse af Skrivefriheden, hvorpaa ethvert Land fra Tid til anden har sine Exempler. Angribe og nedsætte de altsaa nok saa stærkt det Sprog og den Literatur, i hvis Tilværelse, i hvis Liv deres eget dagligen bevæge sig: saa bevise de tillige ogsaa derved middelbart, at de ei kunne mene det saa ilde, som Ordene lyde. De ere dog endnu langt fra — om de endog undertiden (som vi ovenfor have seet) drive Friheden noget vidt — at høre til den Klasse af Forfattere, der, som en Henrik Heine og hans Landsfæller, bruge deres Modersmaal med alle dets Kræfter til at fornødre, vanære og bespotte deres eget Fædreland.

2) Dette danske Sprog — Sproget, som dannet i Tale og Skrift tilhører det danske Folk i Midten af det 19de Aarhundrede, som Norges Talere og Forfattere bruge og dyrke saa nær og saa reent, som Smag, Sprogdannelse og kritisk Taft medfører hos et Folk, der ikke har adskilt, hverken sit dannede Tungemaal, eller sin Literatur fra den danske — dette Sprog skal, for at undgaae sin truende Oplosning, opløse sig selv i sit organiske Væsen; for efterhaanden at laane Stof og Form til et nyt almindelig nordisk eller skandinavisk Neutralsprog, skal det bortdøe som dansk Sprog. Midlet hertil skal være: at bortgive saameget mueligt af de eiendommelige danske grammatiske Former, Bøininger og Endelser, der adskille det fra det svenske Sprog. Men ogsaa dette skal paa samme Maade afflibe og omdanne endeel af sine Former i Skriftsproget, for paa Halvveien at møde det danske. Heraf skal et nyt Fællessprog opstaae, hvori Norge, om det vil, skal deeltage; og en ny nordisk Literatur, regnet fra Dehlenschläger, skal fremstaae og gielde „indtil en ny Dehlenschläger opstaaer“.

Hvad nu det sidste angaaer, da er allerede viist, hvor stridende imod vort Sprogvæsen og vor Sproghistorie det er, at ville gjøre vor nærværende Poesies Mester og Fosterfader til Ophavsmand for det nærværende danske Skriftsprog, eller det 18de og 19de Aarhundredes Stiil og Sprogform. Det er tillige viist — eller det er tildeels forudsat som ikke trængende til Beviis (man pleier ikke at bevise, at Sol og Maane ere til) at saalænge der gives en levende dansk Literatur, maa denne icke og beholde Sproget, som er dens Organ, i dets nationale Egenhed og Selvstændighed, bygget paa den danske Sprogbrug. Saalænge det danske Folk og Danmarks Rige er til, og vil være til, maa det danske Sprog vedligeholde sig. Smelte engang Nordens tre Folkesfærd sammen til eet, da behøves ingen

Forslag til et ved Kunst og gjensidige Concessioner lavet Middelsprog, og en kun i Indbildningen muelig neutral Skriftform, der hverken var dansk eller svensk. Begge Sprog som de nu ere, og som Sprogdannelsen har formet dem, maae i alle deres fine nationale Egenheder, deres lette Afstygninger, ligesom i deres afgjorte og tidligere Forskielligheder, bestaae et hvert for sig, saalænge som den danske og svenske Nation udgiore to Folke-Genheder. Et nyt Skriftsprog, en forædlet og staaende Sprogform, danner sig ikke i vor Tid af flere, saaledes som det selv i en mere raa Fortid har dannet sig af Dialecter. De, der ville paaftaae en sliq Urimelighed, ere nodsaagede til i samme Dieblif at modsigge deres egen Paaftand⁴⁶⁾. Naar vore Modstandere endvidere, for at styrke deres Idee om Nodvendigheden af en Sprogomvaeltning i vort Modersmaal, og en fælles skandinavisq Sprogfabrikation, ville karakterisere det svenske, som endnu mindre fremmet i Udvikling end vort, og som „fremskridende paa en naturlig Vej til sin Oplosning“: da kunne vi vel ikke andet end finde et saadant Argument for at anbefale os Overgangen og Tilnærmelsen til dette sig opløsende Sprog, at være meget svagt; men overlade i øvrigt til svenske Sprogkiendere og Stillsister at drøfte det Sande i denne Paaftand. Derimod maae vi endnu engang indlægge en Protest imod den oftere opfugte Appel til Sneedoff. Hans i A. 1761

⁴⁶⁾ „Ligesom Jydsq, Siællandsq og Skaansq, der atter havde deres Underdialekter, have kunnet samle sig i et fælles dansk Skriftsprog, saaledes maa ogsaa Dansk, Norsk og Svensk, som Dialekter af eet og samme Tungemaal, kunne forenes i et almindeligt nordisq Skriftsprog“. (Annaler for nord. Oldkyndighed, l. c. p. 115.) Men: „Det er aabenbart at den sidste Opgave er vanskeligere end den første“ (samme st. p. 116.) Tilviise! den er ikke allene vanskeligere; men den er umuelig. Dansk og Svensk ere nu ligesaa lidt Dialekter, som Spaansk og Portugisisk; det er to Sprog, med to udviklede Literaturer. Et nyt fælles Skriftsprog, med to Taleprog, og en dobbelt Literatur, er derimod en Fiction, som kun tilhører en udsøvede Phantasi, men ikke Sprogvidenskabens og Sproghistoriens.

henfæstede Mening om det onskelige og nyttige i en dansk-svensk Sprogforening, kom fra en Mand, der var en aandsfuld, tænkende, oplyst praktisk Philosoph, med Statskyndighed, Smagsdannelse og Sprogkonst, men uden Sproglærdom. At beraabe sig paa hans Auctoritet, som Sprogkender og Sprogreformator, for en nordisk Sprogrensning, et nordisk Sprogværn imod Germanismen, er kun at føre et Beviis mod sig selv. Det var Sneedorff saa lidt at gjøre om det nordiske Sprogelement, at han kun betragtede den skandinaviske Sammensmeltning som en Nødskiel, „siden vi nu ikke mere i Danmark kunne komme til at tale *Gottydsk*“⁴⁷⁾.

Men de her berorte Modsigelser ere ikke engang de eneste eller største, man kan paavise hos dem, som tale stærkest om det danske Sprog's Udartning og forestaaende Undergang, om det Nyes og Nærværendes Usælsked, og det Gamles Herlighed, hvortil man maa stræbe tilbage. Der er saaledes hos disse Danophober (med Hensyn til det levende Sprog) endnu en ret grundig Selvomodsigelse i deres Appæl til Tidens uimodstaaelige Magt, hvis rullende Hiul sønderknuser enhver Modstand af det Nærværende, og saaledes ogsaa „det Kryb, der ligger paa Veien, og som hverken selv vil frem, eller kan komme.“ Et saadant orthographisk-linguistisk „Kryb“ beklages,⁴⁸⁾ og det endnu meer end Mængden, der er seen at sætte i Bevægelse, og hvis „Fremgang derfor bliver langsom.“ Mere beklagelige ere dog, i det mindste i Orthographien, de, der snart krybe frem, snart tilbage; thi deres Fremgang er egentlig den langsomste. — Men, det er altsaa hiin Tidens Magt,

⁴⁷⁾ „Bed Forandringen i Religionen havde det maaskee ikke været vanskeligere at indføre det *Gottydske* her i Landet, end det var i Nederstaden. — Men da dette ikke mere er mueligt, ønskede jeg til de nordiske Rationers *Urc*“ o. s. v. Sneedorffs patriot. Tilsvær. I. Bd. S. 281.

⁴⁸⁾ f. Annales f. nord. Oldk. I. c. S. 128.

der skal bringe os det Nye; og det er det Nye, som de stakkels danske Kryb bebreides at ville modsætte sig, eller i hvis Spor de „hverken kunne eller ville“ gaae fremad. I sin Jær og Brede overseer man dog, at det netop er det Nye, hvori vi Alle leve; det er netop Tiden, der har ført os frem; det er den nye Sprogudvikling, Historien har givet os, og det er den, man vil føre tilbage til ældre Former og Elementer i Stof, Ordboining, Stil og Skrivebrug. — „Ja, det Ældre maa og skal blive det nye og det nyeste!“ — Godt! sige vi; naar Tiden kommer, og den historiske Nødvendighed byder det. Naar det danske Folk ophører at være en egen Nation, da ophører af sig selv et eget Sprog, en selvstændig dansk Literatur. Men saalænge ville vi af al vor Magt værges os, baade mod Tydskhed og Islandsfhed — ikke mod begges Land, eller mod deres ædle Sprogalm og Sprogskat, naar den kan komme os til gode, eller hvor den kan danne og forædle hvad der er vort eget; men vi værges os mod Sprogtvang, der vil afslutte vor danske Literatur, og gjøre den forældet; der vil føre vort dannede Sprog tilbage til Barbarismens Raahed — enten denne kommer med „nytydske“, eller med „oldnordiske“ Magtsprog. Heller ikke kunne vi indlade os paa, enten at fordanske det svenske, eller forsvenske vort eget Sprog. Om vi vilde det, var det dog forgieves; thi vi kunde det ikke. Det svenske Sprog har sin selvstændige Literatur i Poesie og Prosa, sin egen grammatiske og stilistiske Udvikling, sin egen Burdering af Sprogets Brug og Love og af classisk Reenhed og Elegants hos ældre og nyere fortrinligt agtede Forfattere. Hvorfra skulle vi tage den Indbildning, at et Folk, der i Antal naaer eller overgaaer det danske og norske Folk tilfammen, skulde aflade sig noget af sin Egenhed og Nationalitet i Sprog og Literatur — med andre Ord, fordærve og forringe begge — fordi Sprogene og Landene historiske Betingelser have

medført en Liighed imellem det svenske og danske Sprog, i hvis finere Forskielligheder netop Nationernes og begge Literaturskribers aandelige Præg fra denne Side har udtrykt sig? En tilforn anført tænkende Sprogkender, (s. „Fædrelandet.“ 1843. Nr. 1425) som dog selv mener, at Dansk og Svensk kun er Dialekter af eet Sprog (om Ord ville vi ikke trætte; det bliver lige evident, at hvert Land har sit Skriftsprog og sin Literatur, som Nationerne ikke ville have sammenrørte og forvirrede) har udtalt det samme; og med hans Ord slutte vi: „Vi maa ikke stusse os selv ved et tomt Haab „om, „at man ad disse Veie (nemlig — enten ved „absurde Forsøg paa „at sruue Sprogene tilbage“, eller ved foreget „gienfærdigt Betsindsskab med Literaturen“) vil komme til eet fælles nordisk „Sprog; thi have Dialekterne først i den Grad udviklet sig „ved Siden af hinanden, da ville de først smelte sammen, „naar et uadvortes voldsomt Tryk tvinger Folketammerne til „at slutte sig ret inderligt sammen — eller naar Stammerne, underkastede samme Herredømme, miste „deres Selvstændighed, og den mest udviklede Dialect „da gjør sig giældende.“ Til denne Sprogudvikling vil det danske Folk stræbe, saalænge det er sig selv og sin Frihed bevidst, og saalænge det har Kraft tilovers til at værges den.
